

St. med. nr. 3.

(1919)

Redegjørelse for de forføininger som i året 1918 er truffet til hevdelse av rikets nøytralitet og de derved nødvendiggjorte forsvarsforanstaltninger.

Forsvarsdepartementets innstilling av 24de januar 1919, som er bifalt ved kongelig resolusjon av samme dag.

(Foredratt av statsråd Holtfodt.)

Ved kgl. res. av 5te mars 1918 blev besluttet å tilstille Stortinget en redegjørelse for de forføininger som i 1917 blev truffet til hevdelse av rikets nøytralitet (st. med. nr. 5 1918).

Departementet har latt utferdige en lignende redegjørelse herom for året 1918 og vil tillate sig å foreslå, at denne redegjørelse med bilag oversendes Stortinget.

I henhold til det anførte tillater departementet sig å

innstille:

At gjenpart av nærværende innstilling med bilag angående de forføininger som i 1918 er truffet til hevdelse av rikets nøytralitet og de derved nødvendiggjorte forsvarsforanstaltninger m. v., blir å tilstille Stortinget.

Redegjørelse for forføjninger som er truffet til hevdelse av rikets nøytralitet m. v.

Indholdsfortegnelse.

A. Hæren.

I. Vedrørende personellet.

	Side.
1. Hærens øverste styre	5
2. Nøytralitetsvernets ordning og styrke i 1918	5
3. Interneringsvakter	6
4. Brobevoktning, magasinvakter m. v.	6
5. Nye ekstraordinære garnisonsavdelinger i festningsartilleriet i 1918	8
6. Kurser, befalsøvelser	9
7. Personalialia, ekstrahjelp ved militære kontorer m. v.	9

II. Bebyggelse, innkvartering, foranstaltninger til fremme av krigsberedskapet og andre arbeider.

A. Befestningene.

a. Oscarsborg med Svelvik	9
b. Tønsberg befestninger	10
c. Kristianiafjordens fremskutte forsvar	10
d. Kristiansands befestninger	10
e. Bergens befestninger	11
f. Agdenes befestninger	12
g. Fredrikstad mineforsvar	12
h. Fossumavsnittets befestninger	13
i. Stjørdals befestninger	13

B. Garnisonssteder og ekserserplasser m. v.

a. Kristiania	13
b. Fredriksten	13
c. Fredrikstad	14
d. Trondhjem	14
e. Ski depotplass	14
f. Fredriksvern	14
g. Lahaugmoen	15
h. Kjeller flyveplass	15
i. Hvalsmoen	15
j. Jørstadmoen	15
k. Starum	16
l. Graatenmoen	16

Redegjørelse for forføininger som er truffet til hevdelse av rikets nøytralitet m. v.

	Side.
m. Gimlemoen	16
n. Tvildemoen	16
o. Værnes	16
p. Rindenleret	16
q. Altagaard	16
r. Sør-Varanger	16
s. Lødingen	17
t. Raufoss patronfabrikk og Kongsberg våbenfabrikk	17
u. Diverse byggearbeider m. v.	18
III. Anskaffelser m. v.	
1. Vedrørende intendanturen	20
2. Vedrørende sanitetet	20
3. Vedrørende veterinærvesenet	22
4. Materiell til befestningene	22
a. Minemateriell	22
b. Signalmateriell	22
c. Nøytralitetsvernets avvikling	23
5. Vedrørende infanteriet	23
a. Trådvbitertenger	23
b. Felttelefonmaterieil	23
c. Kompasser	23
6. Verktøi for ingeniørsoldater til Sør-Varanger	23
7. Lyskaster til bevoktning av »Berlin«	23
8. Forskjellige foranstaltninger vedrørende befestningene	23
a. Telefonforbindelsene	23
b. Diverse foranstaltninger	24
9. Motorsykler	24
10. Bombekastere	24
IV. Flyvevesenet og luftforsvaret.	
a. Luftforsvarets adskillelse fra hærens flyvevesen	25
b. Anskaffelse fra utlandet, utgiftene	25
c. Underbringelse, montering, standplasser m. v.	25
d. Flyvevesenet	26
Flyvestasjon i Sør-Varanger	26
e. Luftforsvaret	26
1. Provisoriske anordninger	26
2. Permanente anordninger	26
V. Forskjellig.	
a. Kommisjoner	27
1. Håndgranatkommisjonen	27
2. Bombekasterkommisjonen	27
3. Kommisjon til revisjon av bestemmelsene for signal- og bevoktningstjeneste mellom kystbefestningene og marinen	27
4. Gassmaskekommisjonen	27
5. Krigsteknisk kommisjon	27

Redegjørelse for forføininger som er truffet til hevdelse av rikets nøytralitet m. v.

	Side.
6. Komiteen til behandling av de økonomiske vilkår etter krigens ophør for det i nøytralitetsvernet beordrede personell	27
7. Militær rasjoneringskomité	29
b. Bensin, petroleum og sulfitsprit	29
c. Refusjon av utgiftene ved den provisoriske radiostasjon på Øvre Frogner-seter	30
d. Finner- og bjergningslønn for luftballon	30
e. Nattsikte for gevær	30
f. Chefskvarteret for Kristianiafjordens fremskutte forsvar	30
g. Det militære brevduevesen	30
h. Divisjonsmusikkorpsene	30
i. Efterretningsvesenet	30
j. Trykningsutgifter	30
k. Utsendelse av officerer til studier i utlandet	31
l. Militærattachéer	31
m. Skrivemaskiner	31
n. Erstatningsbeløp	32
o. Bidrag til Norges Røde Kors's hjelpekomité for krigsfanger samt til Norsk komité til hjelp for krigsfanger	32

B. Marinen.

1. Vedrørende personellet	32
Marineattachéer	32
2. Vedrørende materiellet	33
a. Fartøier m. v.	33
b. Flåtestasjonene	33
c. Marinens hovedverft	34
d. Marinens artilleri	34
e. Marinens minevesen	34
f. Marinens flyvevesen	35
g. Marinens sanitetsvesen	36
h. Marinens bygningsvesen	36
i. Marinens intendantur	36
3. Foranstaltninger mot drivende miner	36
4. De eldre befestninger på Karljohansvern	36

C. Vedrørende utgiftene	37
--	-----------

Redegjørelse for forføininger som er truffet til hevdelse av rikets nøytralitet m. v.

A. Hæren.

Departementet skal i det efterfølgende redegjøre for de forføininger som i 1918 er truffet til hevdelse av rikets nøytralitet og de derved nødvendiggjorte forsvarsforanstaltninger, hvortil utgiftene er utredet av de til nøytralitetsvernet bevilgede midler.

I. Vedrørende personellet.

1. Hærens øverste styre.

- a) Midlertidig forøkelse av personellet i arméstyrelsen.

Til ekstra innbeordning av personell i arméstyrelsen — jfr. St. med. nr. 5 1918, side 5 — er i 1918 ialt medgått ca. kroner 24 000,00.

- b) Innbeordning av vernepliktige til arméstyrelsen.

I 1918 har ialt 4 menige vært innbeordret til 30 dages tjeneste i arméstyrelsen.

Utgiften hertil har beløpet sig til ca. kr. 500,00.

2. Nøytralitetsvernets ordning og styrke i 1918.

Nøytralitetsvernets ordning ved festningsartilleriet.

Ved festningsartilleriet har nøytralitetsvernstjenesten hovedsakelig — likesom i de foregående år vært utført av de ordinære og de ekstraordinære garnisonsavdelinger, dessuten av ordinært ekserserende linjeavdelinger

og rekrutter, samt i nogen utstrekning av ekstraordinært til nøytralitetsvern innkalte mannskaper.

Den pr. 15de i hver måned ved befestningene tjenstgjørende styrke vil fremgå av medfølgende utrykte bilag (bilag 1 og 2) hvorav også vil sees at styrken av de til ordinære våbenøvelser, til garnisonsavdelinger og til nøytralitetsvern innkalte mannskaper omtrent tilsvarende forholdet 1:6:2.

Ved befestningenes dekningsavdelinger har nøytralitetsstjenesten vært ordnet således:

1. Ved Kristiansand:

Fra 14de desember 1917—15de mai 1918 3 rekruttkompanier av I. R. 2, 3 rekruttkompanier av I. R. 3 (fra 15de februar 1 rekruttkompani av I. R. 18 istedenfor 1 av I. R. 2) med samlet styrke pr. 15de januar: 862 mann, 15de mars: 752 mann, 15de april: 549 mann.

Fra 15de mai—14de august: etter tur Kristiansands bataljon, 499 mann, Ryfylke bataljon, 483 mann og Stavanger bataljon 468 mann — istedenfor regimentssamling 1918.

Fra 14de august—11te oktober: 3 rekruttkompanier av I. R. 18 med styrke pr. 15de august: 355 mann, 15de september: 268 mann.

Fra 12te oktober—11te november: 2 rekruttkompanier av I. R. 18 og 1 rekruttkompani av I. R. 3 ialt 334 mann.

Fra 11te november—10de desember 1 rekruttkompani av I. R. 3, 92 mann, som i sin helhet anvendes ved nøytralitetsvernets avvikling.

2. Ved Bergen:

Fra 20de desember—18de februar: 3 rekruttkompanier av I. R. 4 og 3 rekruttkompanier av I. R. 5, tilsammen ca. 1 000 mann.

Redegjørelse for forføininger som er truffet til hevdelse av rikets nøytralitet m. v.

Fra 18de februar—18de mai: 3 rekrutt-kompanier av I. R. 4 og 1 rekruttkompani av I. R. 5, tilsammen ca. 500 mann.

Fra 15de mai—12te juni: Oslo bataljon: 535 mann.

Fra 13de juni—11te juli: Drammens bataljon: 607 mann.

Fra 12te juli—22de september: rekrutt-kompanier av I. R. 9 supplert med eldre mannskaper, som derved avtjente regimentssamling. Samlet styrke pr. 15de juli: 626 mann, 15de september: 429 mann.

Fra 22de september—19de november: Av Søndhordland bataljon, styrke pr. 15de oktober 286 mann, 15de november 195 mann.

3. Ved Agdenes:

Fra 12te november 1917—12te mai 1918: 2 rekruttkompanier av I. R. 13, styrke pr. 15de januar: 318 mann, pr. 15de april: 203 mann.

Fra 13de mai—10de september: etter tur 2 kompanier av I. R. 12, 1 kompani av I. R. 11 og 1 kompani av I. R. 13 istedenfor regimentssamling 1918, styrke ca. 200 mann.

Fra 10de september—8de november: 140 rekrutter av I. R. 11.

Fra 9de november—8de desember: 60 rekrutter av I. R. 12.

I 6te divisjons distrikt ved Ofotbanen, ved Ramsund, i Lødingen:

Fra 15de november 1917—15de januar 1918: ca. 75 mann av I. R. 14.

Fra 15de januar—15de mars: ca. 100 mann av I. R. 16.

Fra 15de mars—15de mai: ca. 100 mann av I. R. 14.

Fra 15de mai—15de juli: ca. 100 mann av I. R. 16.

Fra 15de juli—15de september ca. 100 mann av I. R. 15.

Fra 15de september—15de november ca. 100 mann av I. R. 14.

I Sydvaranger:

Fra 29de april—5te mai: 10 mann av Finmarkens korporalskole og 10 mann fra kanonbåten »Frithjof«.

Fra 5te mai dessuten 50 mann av Varanger bataljon.

Fra 13de mai—21de august: ca. 70 mann av Varanger bataljon.

Fra 21de august—14de november: 2 kompanier à ca. 100 mann av Finmarksbataljonene og av I. R. 16 i skift på 60 dage, hvorav 30 dage blev godskrevet.

14de november blev styrken redusert til 60 mann.

3. Interneringsvakter.

Den på Jørstadmoen etablerte vakt blev inndradd den 1ste desember 1918, da den derværende internerte engelske styrke blev frigitt og hjemsendt.

Den i Lofjorden etablerte vakt til bevoktning av den på hjelpekrysseren »Berlin« internerte tyske styrke, som siden desember måned 1918 kun består av 70 mann, er redusert til 55 menige + befal.

4. Brobevoktning, magasinvakter m. v.

a) Brobevoktning.

Bevoktning av de viktigere broer og tunneller har i 1918 funnet sted således:

I 1ste kommandodistrikt: Bevoktningen har vært etablert ved hjelp av ekstraordinært innkalte vernepliktige ved Smålensbanens østre og vestre linje, ved Kristiania-Drammensbanen og ved Drammens-Skiensbanen.

Dessuten har der vært civil politivakt på Smålensbanen ved broer innenfor den nøytrale sone (utsatt ved Justisdepartementets forsorg).

I 2det kommandodistrikt: Militært vakt-hold utført som nøytralitetstjeneste har vært etablert ved Bergensbanens østenfjelske del og Kongsvinger-banen utenfor den nøytrale sone. I den nøytrale sone har der vært utsatt civil politivakt (ved Justisdepartementets forsorg). Ved banen Kristiania—Hamar—Tønset har bevoktningen vært utført ved civile politivakter. —

I 3dje kommandodistrikt: Ved Stavanger—Flekkefjordbanen og ved Bratsbergbanen har de viktigste broer og tunneller vært bevoktet av ekstraordinært innkalte vernepliktige.

Til brobevoktning ved Sætersdalsbanen

Redegjørelse for forføininger som er truffet til hevdelse av rikets nøytralitet m. v.

blev den fornødne styrke avgitt fra hovedreserven på Gimlemoen.

I 4de kommandodistrikt: De viktigste broer langs Bergensbanens vestenfjelske del har vært bevoktet av militære vakter avgitt fra de på Tville—Bømoen ekserserende avdelinger.

I 5te kommandodistrikt: Bevoktningen av de viktigste broer på strekningen Tønset—Trondhjem har vært utført av ekstraordinært innkalte vernepliktige.

I 6te kommandodistrikt: Brobevoktningen ved Ofot-banen har vært utført av den til nøytralitetsvern innkalte styrke.

Den hele til brobevoktning anvendte styrke utgjorde:

Pr. 1ste februar 1918: 502 militære + 96 civile.

Pr. 15de juni 1918: 473 militære + 96 civile.

Pr. 15de oktober 1918: 281 militære + 96 civile.

Pr. 15de november 1918: 13 militære.

Den 16de oktober blev de ved militæretatsens forsorg utsatte brovakter beordret inndradd snarest.

b) Magasinvakter m. v.

Som sikkerhetsvakter ved militære fabrikker, depoter og magasiner har der dels vært anvendt ordinært og ekstraordinært innkalte veneppliktige, dels engagerede civile vaktmenn.

Således har der ved alle mindre depoter (landvernsmagasiner, telthuser) innen 1ste og 2nen divisjons distrikt vært anvendt civile vaktmenn.

Til bevoktning av Raufoss patronfabrikk og kruttverk har der vært innkalt:

Fra 1ste januar—25de juli: 1 officer, 3 underofficerer og 102 menige.

Fra 25de juli—25de august: 1 officer, 3 underofficerer og 78 menige.

Fra 25de august—25de oktober: 1 officer, 2 underofficerer og 45 menige.

Fra 25de oktober: 1 officer, 2 underofficerer og 30 menige.

Til bevoktning av tilførselsledningen til Lillehammer kraftstasjon og av kraftoverfø-

ringen til Raufoss har dessuten vært innkalt 17 (19) mann.

Til bevoktning av Kongsberg våbenfabrikk har vært innkalt: ca. 60 mann inntil 26de oktober da vakten blev dimittert.

Til Engene fabrikker, som har leveranse av sprengstoff til hæren, har der vært innkalt:

inntil 20de august: 41 mann fra 20de august—20de oktober 14 mann.

Til bevoktning ved Kjeller flyveplass har vært innkalt:

1 underofficer og 30 menige.

Til vakthold ved Norges Banks bygninger i Kristiania, Kristiansand, Bergen, Trondhjem og Vardø har der likesom i 1917 vært avgitt militær vakt.

Likeledes har de trådløse telegrafstasjoner på Rundemannen og ved Stavanger vært bevoktet av militær vakt inntil 16de oktober.

c) Forsterkning av Kristiania og Trondhjems garnison.

Garnisonen i Kristiania blev fra 1ste desember 1917 forsterket med ca. 100 utskrevne mannskaper som følge av de krav som fremkom om avgivelse av militær vakt — særlig av hensyn til bevoktningen av de store oplag av brennsel og proviant som staten har i Kristiania. Denne vakt har vært opretholdt i 1918, idet tjenesten dels har vært utført som ekstraordinær tjeneste i skift på 45 dage, dels godskrevet som ordinær 30 dages tjeneste.

Likeledes har der i Trondhjem vært innkalt ca. 50 mann til lignende vakttjeneste.

d) Bevoktning av industrielle bedrifter og proviantlagre:

Militært vakthold har vært etablert ved: Hafslund, Kykkelsrud, Svælgfosmurene, Tinnoset fergeleie, Kristiansands møller, Kristiansand kornlager, Proviantmagasinet i Bergen, og ved telegrafstasjonen i Lødingen — hele året eller periodevis inntil 16de oktober da alle vakter blev beordret inndradd.

Der har vært stillet våben og ammunisjon til rådighet for de industrielle bedrifter og proviantlagre, som har engagert civile vakter.

Redegjørelse for forføininger som er truffet til hevdelse av rikets nøytralitet m. v.

e) **Vaktens samlede militære styrke har utgjort:**

Pr. 15de februar: 905 mann.

Pr. 15de juni: 965 mann.

Pr. 15de oktober: 551 mann.

Pr. 15de november: 252 mann.

Nøytralitetsvernets samlede styrke i årets 11 første måneder, samt fordelingen pr. 15de oktober og 15de november av den til nøytralitetsvern opsatte styrke fremgår av medfølgende utrykte bilag 3, 4 og 5.

5. **Nye ekstraordinære garnisonsavdelinger i festningsartilleriet i 1918.**

a. Ved kgl. res. av 8de februar 1918 blev bestemt:

- »1. At Forsvarsdepartementet bemyndiges til å oprette nye ekstraordinære garnisonsavdelinger på Oscarsborg med Svelvik, Kristiansands befestninger og Agdenes befestninger.
2. At de til disse avdelinger utskrevne vernepliktige innkalles til 240 dages tjeneste, som godskrives dem som ordinær fredstjeneste.
3. At utgiftene hermed — utover den ordinære utskrivningsstyrke — utredes av de til nøytralitetsvernet bevilgede midler.
4. At de til Kristiansands befestninger ordinært utskrevne vernepliktige av årsklassen 1918, innkalles til tjeneste samtidig med den nye ekstraordinære garnisonsavdeling og inngår i denne fra 15de mai 1918.
5. At de til Agdenes befestninger ordinært utskrevne vernepliktige av årsklassen 1918 — undtagen den til den ordinære garnisonsavdeling utskrevne vinterkontingent — innkalles til tjeneste samtidig med de nye ekstraordinære garnisonsavdelinger og inngår i disse fra 15de mars og 15de mai 1918 efter kommandantens nærmere bestemmelse.«

b) Ved kgl. res. av 31te mai 1918 blev bestemt:

- »1. At Forsvarsdepartementet bemyndiges til å oprette nye ekstraordinære garnisonsavdelinger på Oscarsborg med Svelvik, Tønsberg befestninger, Bolærne og Rauø samt Bergens befestninger overensstemmende med hvad der er anført i nærværende innstilling.
2. At de til disse avdelinger utskrevne vernepliktige innkalles til 240 dages tjeneste som godskrives dem som ordinær fredstjeneste.
3. At der i medhold av vernepliktslovens § 10, siste passus, av årsklassen 1919 i året 1918 innkalles det nødvendige antall vernepliktige til disse garnisonsavdelinger, hvor dette anses paakrevet.
4. At utgiftene hermed — utover den ordinære utskrivningsstyrke — utredes av de til nøytralitetsvernet bevilgede midler.«

c) Ved kgl. res. av 6te september 1918 blev bestemt:

- »1. At Forsvarsdepartementet bemyndiges til å oprette nye ekstraordinære garnisonsavdelinger på Kristiansands og Agdenes befestninger samt å øke styrken av den ordinære garnisonsavdeling 1919 på Agdenes befestninger overensstemmende med hvad der er anført i nærværende innstilling.
2. At de til disse avdelinger utskrevne vernepliktige innkalles til 240 dages tjeneste som godskrives dem som ordinær fredstjeneste.
3. At der i medhold av vernepliktslovens § 10, siste passus, av årsklassen 1919 i året 1918 innkalles det nødvendige antal vernepliktige til Agdenes befestningers garnisonsavdelinger.
4. At utgiftene hermed — utover den ordinære utskrivningsstyrke — utredes av de til nøytralitetsvernet bevilgede midler.«
Gjenparten av de til grunn for forannevnte resolusjoner liggende innstillinger følger som utrykte bilag.

Redegjørelse for forføininger som er truffet til hevdelse av rikets nøytralitet m. v.

6. Kurser, befalsøvelser.

- a) Kurser til utdanning av radiotelegrafister i festningsartilleriet.

Ved Bergens befestninger har der været holdt et 3-måneders kurs og ved Kristiansands befestninger et 4½ måneders kurs til utdanning av vernepliktige radiotelegrafister i festningsartilleriet.

- b) Ved Kristiania luftforsvar har kr. 1100,00 vært anvendt til 5 dages befalsøvelser.

7. Personalialia, ekstrahjelp ved militære kontorer m. v.

På grunn av det økede arbeide som situasjonen har påført de militære institusjoner, har det vært nødvendig å skaffe enkelte av disse ekstra arbeidshjelp utover hvad der er nevnt i St. med. nr. 5 for 1918.

I generalstaben er således tillatt midlertidig innbeordret en officer med avlønning som departementssekretær av 2den klasse samt 2 skrivemaskindamer med avlønning som departementssekretærer av 2. klasse.

Generalinspektøren for infanteriet er fra 1ste juli 1918 bemyndiget til å anvende kr. 150,00 pr. måned til skriverhjelp.

Ved 2den divisjons stab er der i samme øiemed tillatt anvendt kr. 60,00 pr. måned og ved 6te divisjons stab kr. 300,00 pr. måned.

Ved nøytralitetsvaktstyrken i Kirkenes er tillatt engagert en underofficer som fast kvartermester på følgende vilkår: Nøytralitetsvaks avlønning, husleiegodtgjørelse kr. 70,00 pr. måned, fritt hus, lys og brenne, godtgjørelse for utførelse av kvartermesterforretningene kr. 60,00 pr. måned.

Ved Kongsberg våbenfabrikks kaserne er der midlertidig tillatt ansatt en

kontorassistent hos administrasjonsunderofficeren. Lønn kr. 200,00 pr. måned.

Ved Oscarsborg er der tillatt engagert: a) 1 instrumentmaker. Lønn kr. 200,00 pr. måned + fri porsjon samt dyrtidstillegg, b) 1 teknisk håndverker. Avlønning kr. 8,00 pr. dag + fri kost, kvarter og uniform (dongery).

Ved Bolærne og Rauø er tillatt innbeordret en fastlønnet underofficer som administrasjonsunderofficer.

Assistanse for distriktsingeniørene.

For å skaffe distriktsingeniører og anleggsbestyrere hjelp til å kunne klare det merarbeide som det opsatte nøytralitetsvern har pådratt dem, har der vært innkalt vernepliktige ingeniører og arkitekter til 45 dages ekstraordinær tjeneste som assistenter hos de distriktsingeniører og anleggsbestyrere som ønsket det.

Engagerte læger.

Den i St. med. nr. 5, side 11, nevnte ordning med engagerte læger ved Agdenes og Bergen har vært bibeholdt også i 1918.

Ennvidere har man på grunn av spanske-sykeepidemien måttet gå med på at der engageres en læge ved det til garnisonstjeneste i Kristiania innkalte kompani.

Til sykehuset i Gravdal er der tillatt innbeordret en overtallig underofficer mot å oppebære nøytralitetsvaks avlønning og tillegg.

II. Bebyggelse, innkvartering, foranstaltninger til fremme av krigsberedskapet og andre arbeider.

A. Befestningene.

a. Oscarsborg med Svelvik.

1. Radiostasjon, Haaøen.

Til sikring av Oscarsborgs forbindelser blev der høsten 1916 efter konferanse mellem telegrafdirektøren og festningsartilleriet opsatt en radiostasjon på Haaøen.

Utgiftene ved opførelsen av stasjonshus, motorhus og uthus har utgjort kr. 2500,00, der som foranlediget ved situasjonen, er belastet nøytralitetsvernet.

Redegjørelse for forføininger som er truffet til hevdelse av rikets nøytralitet m. v.

2. Gjerder m. v. forbudte områder.

Til opsetning av gjerder og porter m. v. for avgrensning av de forbudte områder samt til opsetning av stolper med plakater om adgangsforsbud har befestningene hatt en utgift av ca. kr. 1 900,00 der som foranlediget ved situasjonen er belastet nøytralitetsvernet.

3. Innleggning av elektrisk lys i »skrivergården«.

På grunn av petroleumsmangelen og for ved nøytralitetsvernets innkvartering i den leide trebygning »Skrivergården« å undgå bruken av de ildsfarlige acetylenlamper har departementet etter forestilling fra festningsartilleriet tillatt den nødvendigste elektriske installasjon.

Utgift kr. 1 300,00.

b. Tønsberg befestninger.

1. Flyttbare skur for lyskastere.

Inntil standplasser har kunnet anordnes er 2 stkr. 75 cm. lyskastere, der er anskaffet til Kristiania-fjordens fremskutte forsvar, midlertidig blitt opstillet på Tønsberg befestninger. —

Da lyskasterne under bruken i nøytralitetsvernet lider ved å stå udekket, har departementet tillatt anskaffet 2 transportable skur, der senere vil kunne få anvendelse ved de fremskutte befestninger.

Utgiften kr. 3 200,00.

2. Innleggning av elektrisk lys på Håøen.

Av hensyn til verkstedsdriften og mine-materiellets administrasjon har departementet tidligere avsluttet kontrakt med Nøterøy kommunale elektricitetsverk angående overførsel av elektrisk kraft til Håøen samt tillatt igangsatt den nødvendige installasjon.

Ved den besluttede petroleumssrasjonering blev det nødvendig å utvide installasjonen av hensyn til nøytralitetsvernets innkvartering samt den ytre bevoktning.

Denne del av utgiften utgjør kr. 8 000,00.

c. Kristianiafjordens fremskutte forsvar.

Provisoriske foranstaltninger.

I St. med. nr. 5 1918 side 13 har departementet redegjort for de provisoriske forsvarsforanstaltninger vedrørende Kristianiafjordens fremskutte forsvar.

De ved utgangen av 1917 ikke avsluttede arbeider er blitt fullført i 1918.

Utgiftene hermed har utgjort for:

Bolærne ca. kr. 165 000,00.

Rauø ca. kr. 85 000,00.

De siden høsten 1916 på kap. 10 utførte arbeider omfatter i det vesentligste:

Bolærne:

Montering av 8 stkr. 12 cm. kanoner med kommandoplass, lyskasteranlegg, befals- og mannskapsbarakker, kjøkken, telefon, veier, vann og brygge.

Rauø:

Montering av 4 stkr. 12 cm. og 2 stkr. 65 mm. kanoner, kommandoplasser, lyskasteranlegg, befals- og mannskapsbarakker m. v. elektrisk lys, veier, vann, telefon, brygge.

Angående mineforsvaret. se side 12.

d. Kristiansands befestninger.

1. Utvidelse av lysnettet, Odderøen.

Ved petroleumssrasjoneringen blev det påkrevet å utvide lysnettet på Odderøen noget således at bevoktningsfartøiene under sin henliggen ved bryggen og forskjellige bygninger, bl. a. brovaktboligen og kommandantboligen, kunde skaffes elektrisk lys, jfr. også St. med. nr. 5 1918 side 14.

Utgift kr. 1 500,00.

2. Utvidelse av leirvaktens mannskapsrum. Gleodden.

Kristiansands befestningers mineavdeling har gjentagne ganger fremholdt nødvendigheten av at vaktlokalet på Gleodden må utvides, da det ikke tilfredsstillende de mest beskjedne fordringer med hensyn til luftkubus og gulvflate.

Sålenge vaktombyttet skjedde hver måned, lot forholdet sig til nød forsvare, men da tjenestetiden for den innkalte vaktstyrke isommer blev fastsatt til 3 måneder, fant festnings-

Redegjørelse for forføininger som er truffet til hevdelse av rikets nøytralitet m. v.

artilleriet med kommandanten det nødvendig å bedre innkvarteringsforholdene, hvorfor departementet har måttet gå med på den foreslåtte utvidelse av vaktlokalet.

Utgift kr. 2 200,00.

3. Skur for motorbåt.

Under den nuværende bensinrasjonering er forsvarschefens motorbåt blitt oplagt. Da båten tok skade ved å ligge ubrukt, særlig om vinteren og våren, har departementet tillatt opførelse av et enkelt skur for båtens overdekning under ophaling på land.

Utgift kr. 900,00.

4. Gjerde om Nodeviken.

Håndhevelsen av loven om forsvarshemmeligheter er særlig vanskelig ved Kristiansands befestninger, hvor en større by ligger nær disse.

Til lettelse for bevoktningen har departementet derfor tillatt opførelse av et passende gjerde mot Nodeviken, hvor forholdene er vanskeligst.

Utgift kr. 3 000,00.

5. Gjerde om intendanturens magasiner.

For å sikre intendanturens magasiner på Odderøen har departementet tillatt opført et gjerde omkring disse.

Hertil er medgått kr. 3 500,00.

6. Bensinlager.

Til det fartøimateriell, flyvemaskiner, lyskastere m. v. der er tilknyttet Kristianssands befestninger, medgår der en betydelig mengde bensin. For en ildsikker opbevaring av det befestninger, medgår der en betydelig mengde departementet høsten 1917 av mobiliseringshensyn og etter forestilling fra festningsartilleriet og etterat saken har vært forelagt Kommanderende General latt iverksette utførelse av en bensintunnel med utstyr på Odderøen.

Utgift kr. 28 000,00.

7. Brygge i Kongshavn, Randø-sund.

Under hele krigen har den private brygge i Kongshavn vært benyttet som losse- og lasteplass for de til Randøsunnslandet disponerte dekningsavdelinger.

Bryggen er etterhånden blitt meget skrøpelig og slitasjen på den må i ikke ringe grad tilskrives militæretatens bruk.

Opsitterne ønsker nu å opføre en ny brygge beregnet til kr. 2 600,00, i hvilken anledning de har søkt militæretaten om et bidrag.

Da bryggen var av stor betydning for den militære trafikk, har departementet etter anbefaling av forsvarschefen og kommandanten under hensyntagen hertil og av billighets hensyn overfor opsitterne samtykket i å yde et bidrag av kr. 1 000,00 til opførelse av ny brygge.

8. Latrine. Odderøen.

Avdelingslægen har klaget over mangelen på latrine ved den flyttbare brakke på Odderøen, jfr. St. med. nr. 5 1918 side 14. Departementet har derfor etter sanitetschefens anbefaling tillatt opført et lite latrine.

Utgift kr. 1 250,00.

e. Bergens befestninger.

1. Tilbygning til 7-junibrakken.

Innkvarteringsforholdene i mineleiren, Håøen, har vært meget mislige.

Mannskapene har således måttet innta sine måltider på beleggsrummene.

For å skaffe soldatene en nogenlunde trivelig forlegning og for å ha nok husrum ved eventuell feltopsetning, har departementet — etter anbefaling av festningsartilleriet og generalinspektøren for ingeniørvåbnet — funnet å måtte gå med på en tilbygning og nogen utbedring av 7-junibrakken.

Utgiften ca. kr. 13 000,00.

2. Flyttbar brakke, Skarvø.

Sanitetschefen har i tilslutning til avdelingslægene gjentagne ganger klaget over de dårlige forlegningsforhold for dekningsavdelingene på Skarvø.

Redegjørelse for forføininger som er truffet til hevdelse av rikets nøytralitet m. v.

Spesielt i sommer etter det ondartede utbrudd av den spanske syke, fant departementet at man ikke kunde gå nok en vinter imøte under så primitive forhold, hvorfor man efter sanitetschefens og forsvarschefens inntrengende forestillinger har tillatt anskaffet en flyttbar pelotonsbrakke, beregnet til kr. 32 000,00.

3. Elektrisk lys og kraft.

For etter den innførte petroleumsrasjonering i forbindelse med de høie brennepriser å opnå besparelser på disse konti, bl. a. ved en bedre utnyttelse av spillkraften til opvarmning og drift av motorer m. v., har departementet efter forestilling fra festningsartilleriet tillatt nogen utvidelse av det elektriske lysanlegg ved Bergens indre befestninger, herunder medtatt forskjellige krav fra statens tilsynsmann og Bergens elektricitetsverk, jfr. også St. med. nr. 13 1917 side 16—17.

Utgiftene har utgjort ca. kr. 10 800,00.

f. Agdenes befestninger.

1. Gjødselbinge.

Under nøytralitetsvernet er ca. 14 mål av befestningenes grunn blitt oppløidd og tilsådd.

Da gjødslingen av dette areal var forbundet med store vanskeligheter, har departementet under de nuværende bestrebelser for å øke matproduksjonen tillatt anlegg av en gjødselbinge for utnyttelsen av privatgjødselen.

Befestningene vil herved være ganske selvbjulpne hvad naturgjødsel angår på samme tid som den foreslåtte ordning vil være heldig i sanitær og økonomisk henseende.

Utgift kr. 3 000,00.

2. Regulering av Bubekken.

Kommandanten på Agdenes befestninger har opplyst at den viktigste årsak til oppgrunningen av havnen i Junkerbukten er de grus og slammengder, som Bubekken fører med sig i flomtiden og under regnskyll.

For derfor etter den foretatte opmudring, jfr. St. med. nr. 5 1918, side 16, å hindre tilgrunningen, har departementet — efter festningsartilleriets og generalinspektøren for

ingeniørvåbnets anbefaling — samtykket i en regulering av Bubekken.

Utgiften kr. 3 000,00.

3. Elektrisk lys.

Paa grunn av petroleumsnøden er der tidligere provisorisk innlagt elektrisk lys i etablissementet på Brettingen, jfr. St. med. nr. 5 1918 side 16.

Da alle avsnitt i nær fremtid vil bli forsynt med elektrisk lys fra det nye elektricitetsverk, jfr. St. prp. nr. 160 1918 har departementet efter forestilling fra festningsartilleriet samtykket i, at installasjonen gjøres helt permanent med engang. Utgift kr. 1 000,00.

Av hensyn til petroleumsrasjoneringen har departementet videre tillatt anvendt kr. 800,00 til innlegging av elektrisk lys i underofficersmessen og spisebarakken på Hysnes.

g. Fredrikstad mineforsvar.

1. Ovner.

På grunn av rekruttskolens innrykning i vinter som ledd i nøytralitetsvernet måtte der til mannskapenes forsvarlige innkvartering anskaffes ialt 6 ovner for tilsammen kr. 570,00.

2. Reparasjon av brygge.

Overensstemmende med festningsartilleriets anbefaling har departementet tillatt anvendt kr. 1 000,00 til reparasjon av mineforsvarets brygge ved Alshus, da det gamle plankedekke under nøytralitetsvernet efterhånden var blitt så slitt at ulykker kunde befryktes.

3. Innlegging av elektrisk lys.

På grunn av petroleumsrasjoneringen har departementet efter forestilling av festningsartilleriet tillatt anvendt kr. 6 000,00 som bidrag til fremføring av en elektrisk kraftledning fra Fredrikstad elektricitetsverk til mineforsvarets etablissement ved Alshus samt nødvendig installasjon i etablissementets bygninger.

Arbeidet er ved samarbeide med de omliggende private konsumenter blit forholdsvis

Redegjørelse for forføininger som er truffet til hevdelse av rikets nøytralitet m. v.

billig og vil senere være av stor betydning, når kraftledningen skal føres videre frem til det nye mineforsvar ved Kjøkø.

h. Fossumavsnittets befestninger.

Elektrisk lys og kraft til Trøgstadfortet.

Efter forestilling fra festningsartilleriet har departementet tillatt innlagt elektrisk lys i Trøgstad fort med kraft fra bygdens elektricitetsverk.

Strømmen anvendes foruten til belysning i fredsetablisementet til drift av likestrømmenettet i krigsetablisementet samt til drift av fortets lyskastere, hvormed man har oppnådd betydelige besparelser i forbruket av petroleum, råolje, smøreolje og bensin.

Arbeidet, der er av væsentlig betydning for befestningenes krigsberedskap, er utført ved befestningenes egen forsorg og har kostet kr. 13 000,00.

i. Stjørdals befestninger.

For å oppnå besparelser i petroleumforbruket og lette de på grunn av petroleumrasjoneringen vanskelige arbeidsforhold på befestningene, har departementet efter forestilling fra festningsartilleriet tillatt innlagt elektrisk lys i den del av etablissementet, der ligger nærmest den netop ferdige maskinstasjon, jfr. St. prp. nr. 102 1917 side 35.

Arbeidet er utført ved befestningenes egen forsorg.

Utgift kr. 4 400,00.

B. Garnisonssteder og ekserserplasser m. v.

a) Kristiania.

1. Innkvartering av sikkerhetsvakt i Kristiania.

Som følge av de mange krav til vakt hold ved militære og civile magasiner m. v. i og ved Kristiania har det vært nødvendig å forsterke garnisonen med et ut-

skrevet kompani fra et av de nærliggende regimenter. Kompaniet har for det meste vært forlagt i en av bygningene på Akershus. Når imidlertid dette ikke har kunnet skje som følge av at angjeldende bygninger har vært lagt beslag på i andre øiemed, har man måttet leie et annet lokale til underbringelse av kompaniet, nemlig Kristiania telefonanleggs eiendom Aasaveien nr. 2 i Kristiania.

I leie har vært betalt kr. 800,00 pr. måned i den tid gården har vært benyttet som kaserne.

Til nødvendige innredningsarbeider (senger, border, stoler m. v.) er medgått ca. kr. 13 700,00.

2. Elektrisk lys i Jægerkorpsets magasiner.

Fra 1ste januar 1918 har Jægerkorpset vært opsatt med 3 bataljoner mot tidligere kun 1. For å tilveiebringe den nødvendige magasinplass for de to nye bataljoner har man bl. a. måttet midlertidig innrede endel rum på Akershus slott i dette øiemed. Av mobiliseringshensyn har man måttet innlegge elektrisk lys i disse rum.

Hertil er medgått kr. 3 500,00.

b) Fredriksten.

Innkvartering av 1ste divisjons befalskursus.

Under 18de juli 1918 innmelte Fredrikstens kommandantskap at den daværende teltunderbringelse av 1ste divisjons befalskursus var helt utilfredsstillende, idet de fleste av teltene som følge av slitasje ikke på langt nær ydet den tilstrekkelige beskyttelse mot storm og regn. Nye telter kunde ikke tilveiebringes. Kommandantskapet fant det imidlertid — særlig i betraktning av den da herskende influensaepidemi (spanske syke) — nødvendig at der uopholdelig foretokes en endring i underbringelsesforholdene for befalskursets soldater.

Sanitetschefen fremholdt likeledes at un-

Redegjørelse for forføininger som er truffet til hevdelse av rikets nøytralitet m. v.

derbringelsesforholdene for befalskurset var uforsvarlige og fant at en snarlig forandring av disse forhold var uomgjengelig nødvendig.

I henhold hertil har man måttet opføre en flyttbar vinterbygget brakke for ca. 130 mann på Fredriksten. Denne brakke vil i tiden januar—juni (befalskurset har ikke øvelser fra ca. 20de desember—1ste juni) også kunne anvendes til innkvartering av underofficersskolens aspiranter, hvis underbringelse tidligere har vært meget mangelfull.

Samtidig hermed har departementet tillatt ominnredet underofficersskolens sommerkjøkken og spiselokale til vinterbruk for befalskurset.

Til anskaffelse av ovennevnte brakke er medgått kr. 50 000,00, til ominnredning av kjøkken og spiselokalet kr. 14 500,00.

c) Fredrikstad.

Elektrisk lys ved magasinene.

Av hensyn til en mere effektiv bevoktning av magasinene i Fredrikstad i den mørke årstid har man efter forslag fra plasskommandanten sammesteds og fra 1ste divisjon funnet å burde øke utebelysningen ved magasinene med ialt 9 lamper. Denne foranstaltning vil også være av stor nytte i tilfelle av mobilisering ved vintertid, likesom den har muliggjort en reduksjon av vaktstyrken om vinteren til det halve av hvad tidligere var påkrevet. Til installasjonen er medgått ca. kr. 1 800,00.

d) Trondhjem.

1. Underbringelse for sikkerhetsvakt.

Den i Trondhjem under krigen forlagte vaktstyrke var inntil våren 1918 underbragt på forskjellige steder i byen.

Den spredte forlegning stilte store vanskeligheter iveien for løsningen av vaktens opgaver, likesom den kostet uforholdsmessig meget.

Efter forslag fra Trondhjems kommandantskap og i henhold til Kommanderende Generals anbefaling har man derfor innredet de

nødvendige underbringelsesrum for vaktstyrken på loftet i Munkegaten 2 (kommandantgården).

Hertil er medgått ca. kr. 5 500,00.

Der er herved spart i leieutgifter ca. kr. 6 400,00 pr. år.

2. Innleggning av elektrisk lys på »Marinen«.

På »Marinen« i Trondhjem forefinnes magasiner for en rekke av 5te divisjons avdelinger. Her ligger lagret store verdier av uerstattelig materiell, som det under krigen ansåes absolut påkrevet å holde bevoktet. For å muliggjøre en effektiv bevoktning og for å lette utlevering av materiellet ved eventuell mobilisering har det vært nødvendig å innlegge elektrisk lys såvel i som utenfor magasinene.

Hertil er medgått ca. kr. 6 000,00.

e) Ski depotplass.

Grunnerhvervelse.

Finstadskogen ved Ski strekker sig like op til A. R. 1's derværende magasinestablisseringer, på enkelte steder kun et par meter fjernet fra de bygninger hvor dette overordentlige verdifulle og uerstattelige materiell opbevares.

Til sikring mot brandfare ansåes det derfor påkrevet å innkjøpe ca. 8 mål av skogen.

Utgift ca. kr. 5 300,00.

f) Fredriksvern.

Reparasjon av kanalen.

Denne kanal, der under nøytralitetsvernet har vært benyttet som havn for den i Fredriksvern stasjonerte torpedobåt, var i tidens løp blitt temmelig medtatt.

Bryggeplanker og stokker var således begynt å råtne og gli ut. Da de utglidende stokker fløt temmelig dypt så de var vanskelige å se, var der fare for, at de kunde beskadige torpedobåtens propeller, hvorfor kanalen har måttet repareres.

Til utbedringsarbeidene er medgått kr. 2 500,00.

Redegjørelse for forføininger som er truffet til hevdelse av rikets nøytralitet m. v.

g) Lahaugmoen.

**Telefonledning Lahaugmoen—
Grorud central.**

Til bevoktning av Statens lagre på Grorud er der forutsatt avgitt den nødvendige vaktstyrke fra de garnisonerende militæravdelinger i Kristiania, såfremt forholdene skulde gjøre det påkrevet. Om sommeren oppholder såvel 2den divisjons underofficersskole som endel av Garden sig på Lahaugmoen. Av hensyn til nødvendigheten av å få en sikker telefonforbindelse mellom avdelingene på Lahaugmoen og statens lagre på Grorud, har man måttet utbedre den gamle telefonledning mellom ovennevnte steder.

Hertil er medgått kr. 3 000,00.

h) Kjeller flyveplass.

1. Provisoriske vaktbygninger.

Til bevoktning av etablissementene på Kjeller har der under krigen vært innkalt en mindre vaktstyrke.

Til bruk for denne har man måttet innrede 2 provisoriske vaktstuer samt anskaffe endel skilderhuser.

Hertil er medgått kr. 2 500,00.

2. Elektrisk lys og kraft til den nye flyveplass.

Under den rådende petroleumsrasjonering har Kommanderende General i tilslutning til våbeninspektøren for hærens flyvevesen og generalinspektøren for ingeniørvåbnet etter forslag fra hærens flyvemaskinfabrikk anset det meget påkrevet av hensyn til flyvemateriellets klargjøring og bevoktning, at der blev skaffet tilveie den nødvendige elektriske kraft for belysning av flyveskur, vakthus, ammunisjons-hus samt flyveplassen, heri iberegnet driften av lyskasternes motorer.

Da bestemmelse om fremføring av den elektriske kraftledning fra Lillestrøm kommunale elektricitetsverk måtte fattes hurtig og kunde skje relativt billig ved samarbeide med den nærliggende torvstrøfabrikk, fant departementet å burde samtykke i lysinnleggningen. Samlet utgift kr. 15 000,00.

i) Hvalsmoen.

Innleggning av elektrisk lys.

På grunn av den rådende petroleumsman-gel med derav følgende vanskeligheter ved en effektiv bevoktning av etablissementet samt ved ut- og innlevering i den mørke årstid, har departementet etter forslag fra generalinspektøren for ingeniørvåbnet tillatt opsatt elektriske lamper til utvendig belysning ved magasin-komplekset samt tillatt innlagt elektrisk lys i depotbygningenes 2den etasje. Utgift kr. 5 000,00.

j) Jørstadmoen.

1. Opmuring av loddpiper.

Efter en på Jørstadmoen stedfunnen ildebrand hvorunder en mannskapsbrakke nedbrente, blev samtlige ovner og røkrør nøie efterset.

Efter distriktskommandoens og leirkommandantens uttalelser fant departementet — for å undgå gjentakelser — straks å måtte foranledige iverksatt opmuring av loddpiper i de gjenstående mannskapsbrakker, underofficersbrakken samt vaktlokalet.

Utgift kr. 3 000,00.

2. Innsetning av ekstrasinger for vaktombyttet.

På grunn av innkvarteringsrummenes reduksjon som følge av den ovennevnte ildebrand blev det nødvendig — av hensyn til innkvartering av dobbelt vaktstyrke under vaktombytte — å innsette senger i 2 etasjer i den gjenværende mannskapsbrakke utenfor interneringsleiren, da det var umulig å få leiet tilstrekkelig husrum.

Utgiftene har utgjort ca. kr. 2 100,00.

3. Bidrag til innleggning av elektrisk lys i soldathjemmet på Jørstadmoen.

For under petroleumsrasjoneringen å kunne holde soldathjemmet på Jørstadmoen oppe, har departementet av hensyn til hjemmets dårlige økonomi og vanskelige arbeidsvilkår tillatt anvendt kr. 400,00 som militæretatens bidrag til innleggning av elektrisk lys.

Redegjørelse for forføininger som er truffet til hevdelse av rikets nøytralitet m. v.

k) Starum.

Da der ikke has ordentlige vinterbrakker på Starum har 2nen distriktskommando efter erfaringene fra de tidligere vintre, anset det absolutt påkrevet å gjøre håndverkerbrakken, hvor magasinvakten er innkvartert, skikket til vinterbruk.

Arbeidet, der har bestått i anskaffelse av ovner, komfyr samt utbedring av piper og brandmurer, har kostet kr. 1 500,00.

På grunn av de vanskelige belysningsforhold og da innlegging av elektrisk lys kunde skje relativt billig, har departementet — for å undgå bruken av de ildsfarlige acetylenlamper — tillatt anvendt kr. 400,00 til elektrisk lysinnstallasjon i magasinvaktens rum.

l) Gråtenmoen.

Til innredning av nytt vaktlokale på Gråtenmoen samt anskaffelse av spise- og kjøkkenstell m. v. til vaktstyrken er medgått ca. kr. 1 000,00.

m) Gimlemoen.

Brandeftersyn av bygninger.

Efter foretatt brandeftersyn av bebyggelsen på Gimlemoen isommer blev dette etablissement erklært for mindre brandsikkert i flere henseender.

Av hensyn til nøytralitetsvernets innkvartering har departementet derfor tillatt iverksatt utbedringsarbeider mot ildsfare i de av dette benyttede bygninger.

Utgift ca. kr. 4 000,00.

n) Tvildemoen.

Utbedring av etablissementet.

Da nøytralitetsvernsavdelinger vinteren 1918 blev forlagt til Tvildemoen, fant departementet av hensyn til kulden og den mørke årstid å måtte tillate igangsatt nogen utbedring av brakkeetablissementet samt innlegging av elektrisk lys i de benyttede rum samt soldathjemmet, hvortil er medgått kr. 7 000,00.

o) Værnes.

Innlegging av elektrisk lys.

Til innlegging av elektrisk lys i artillerileiren på Værnes er tidligere tillatt anvendt kr. 2 500,00, jfr. dokument nr. I 1916 side 10.

Av hensyn til de vinteren 1918 igangsatte våbenøvelser, hvorunder hele etablissementet blev fult belagt, fant departementet av hensyn til petroleumsrasjoneringen og ildsfaren ved acetylenlampene efter henstilling fra distriktskommandoen å burde tillate innlegging av elektrisk lys i artillerileiren samt i infanterileiren.

Innleggingen omfatter kun de daglig benyttede rum.

Utgift kr. 9 600,00.

p) Rindenleret.

Inngjerding av magasiner.

Under de utrygge forhold vinteren 1918 fant man det efter forslag fra 5te distriktskommando og Kommanderende General påkrevet å inngjerde magasinene på Rindenleret, anordne den fornødne yttre belysning ved disse samt anskaffe diverse brandslukningsmaterieell til samme.

Hertil er medgått ca. kr. 9 500,00.

q) Altagård.

**Telefonledning Altagård
—Alta telegrafstasjon.**

Da telefonforbindelsen mellem Alta bataljon og Alta telegrafstasjon har vært meget lite tilfredsstillende såvel under fredelige forhold som for mobilisering, har man av hensyn til forholdene under nøytralitetsvernet efter forslag fra telegrafstyret, generalstaben og Kommanderende General lagt en egen tilknytningsledning fra Altagård til telegrafstasjonen.

Hertil er medgått kr. 2 200,00.

r) Sør-Varanger.

De politiske forhold har medført, at der måtte forlegges avdelinger til Sør-Varanger som nøytralitetsvern. Dettets innkvartering har

Redegjørelse for forføininger som er truffet til hevdelse av rikets nøytralitet m. v.

vært forbunnet med store vanskeligheter på grunn av manglende husrum og omkostningene ved opførelse av egne brakker.

Ved velvilje fra A/S Syd-Varangers side har departementet fått leiet den såkalte 60-mannsbolig samt 1ste etasje i den gamle hotellbygning på Kirkenes. Leien, der er meget rimelig i forhold til bygningenes takst, utgjør kr. 825,00 pr. måned.

For den egentlige bevoktning er på flere steder ved grensen opført vaktgammer samt anordnet den nødvendige telefonforbindelse.

De samlede utgifter hermed kan ennå ikke oppgis.

s) Lødingen.

Innkjøp av hus til underbringelse av sikkerhetsvakten.

Til bevoktning av kabelinntakene og av telegrafstasjonen i Lødingen (hovedstasjonen for Hålogaland bispedømme) har siden krigens begyndelse vært innkalt en sikkerhetsvakt, hvis styrke etter forholdene har variert fra 12 til 60 mann. Siden høsten 1916 har styrken vært forlagt i ungdomsforeningens lokale på stedet. Da intet annet skikket hus var å opdrive, måtte militæretaten gå med på en forholdsvis meget høi leie, nemlig kr. 450,00 pr. måned i den tid vaktstyrken var størst, senere kr. 225,00 pr. måned, hvilken leie har vært betalt siden juli 1917.

Da bygningen er opført som sommerhus, har underbringelsesforholdene vært mindre tilfredsstillende om vinteren. Tross uforholdsmessig stort brennselsforbruk, har lokalets oppvarming voldt store vanskeligheter i den kolde årstid. Blest og fuktighet har ikke kunnet holdes ute.

6te divisjon fremholdt derfor våren 1918 nødvendigheten av at lokalet blev underkastet en gjennomgripende reparasjon, såfremt det skulde benyttes til underbringelse av vekten en vinter til.

Da imidlertid en sådan reparasjon vilde bli uforholdsmessig kostbar og utgiften i tilfelle måtte utredes av militæretaten, fant divisjonen at man burde opgi heromhandlede bygning som innkvarteringslokale for sikkerhetsvakten og

foreslog istedet innkjøpt et dr. Zakariasen tilhørende hus i Lødingen, der fantes meget skikket for øiemedet. Huset blev av eieren tilbudt militæretaten for kr. 12 000,00.

Denne eiendom omfatter hovedbygning og 4 uthusbygninger. Hovedbygningen inneholder 13 rum samt frostfri kjeller, telefon innlagt på egen linje.

Da innkjøpet av denne eiendom for den tilbudte pris vilde falle relativt billigere enn fortsatt leie av ungdomsforeningens lokale, fant man å burde erverve eiendommen til bruk for sikkerhetsvakten i Lødingen.

Det har vært forutsetningen at eiendommen skulde selges eller utnyttes for annet offentlig øiemed, såsnart nøytralitetsvernet opphører. Overensstemmende hermed vil den bli solgt såsnart passende tilbud erholdes.

t) Raufoss patronfabrikk og Kongsberg våbenfabrikk.

Som nevnt i St. med. nr. 13—1917, s. 32—33 og i St. med. nr. 5—1918, side 22 er der truffet forskjellige forføininger til sikring av ovennevnte fabrikker mot angrep fra luften og mot forsøk fra fiendtligsindede personers side på å ødelegge anleggene.

Blandt annet har man på Raufoss måttet omlegge bygdeveien så denne går helt utenom fabrikkområdet.

Som erstatning til vedkommende grunneiere for avståelse av grunn til den nye vei er medgått kr. 8 100,00.

Til etablering av permanente telefonlinjer mellom Raufoss patronfabrikk og fabrikkens luftforsvars kanonposter er medgått kr. 2 500,00.

Ved Kongsberg våbenfabrikk har man efter forslag fra flyvevesenet, ingeniørvåbnet og Kommanderende General måttet opføre egen magasinbygning for opbevaring av Kongsbergs luftforsvars ammunisjon, bekledning og utrustning.

Hertil er medgått kr. 12 700,00.

Til den del av Raufoss patronfabrikk og kruttverks utvidelse, hvortil utgiftene er bestemt utredet av nøytralitetsvernets midler er ialt

Redegjørelse for forføininger som er truffet til hevdelse av rikets nøytralitet m. v.

medgått kr. 3 926 575,00
 mens der er bevilget > 2 965 000,00

altså en overskridelse av kr. 961 575,00

I betraktning av den almindelige prisstigning på alle områder finner departementet for sitt vedkommende etter omstendighetene intet vesentlig å bemerke til den fremkomne overskridelse.

u) Diverse byggearbeider m. v.

1. Sykehusforholdene, Kristiansand.

På grunn av en høsten 1914 opptredende tyfusedepidemi måtte skolen på Karl-Johans minne innredes til lasarett.

Arbeidene blev utført ved Kristiansands kommune og kostet kr. 3 312,33, hvilket beløp er refundert kommunen av nøytralitetsvernets midler.

2. Magasinering av sanitetsmaterieil.

På grunn av plassmangel er hittil 5te divisjons etappesanitetsmaterieil blitt opbevart ved sanitetsdepotet i Kristiania.

Da det var nødvendig av mobiliserings-hensyn å få materiellet overført til Trondhjem har departementet efter henstilling fra Kommanderende General og sanitetschefen tillatt opførelse av et skur på Kristiansten til materiellets opbevaring.

Utgift kr. 5 000,00.

3. Inventar til sykestue Bergens yttre befestninger.

Av hensyn til en forsvarlig pleie av syke soldater ved Bergens yttre befestninger har departementet — efter henstilling fra kommandanten, divisjonslægen og sanitetschefen — tillatt anskaffelse av nødvendig inventar til den derværende sykestue.

Utgift kr. 4 500,00.

Inventaret har vært til stor nytte under den senere optratte epidemi av spansk syke.

4. Hytte Smørvarden.

På Smørvarden har siden 1905 stått en liten provisorisk hytte for den derværende signalpost.

Hytten er av avdelingslægen karakterisert som så utilfredsstillende i hygienisk henseende, at departementet — efter henstilling fra festningsartilleriet — har måttet tillate opførelse av en ny hytte.

Utgift kr. 2 000,00.

5. Utbedring av flyttbar brakke Odderøen.

Den til bedring av innkvarteringsforholdene på Odderøen anskaffede flyttbare brakke, jfr. St. med. nr. 5 1918, side 14, viste sig for lett bygget til å gi tilstrekkelig isolasjon mot vinterkulden.

Departementet har derfor efter anbefaling av generalinspektøren for ingeniørvåbnet tillatt anvendt k. 3 500,00 til et ekstra gulv samt et ekstra panel.

6. Bedring av sykepleien og innkvarteringsforholdene i anledning av den spanske syke.

Den sterke epidemi av den spanske syke, der ihøst førte til utsettelse med alle våbenøvelser, der ikke stod i forbindelse med nøytralitetsvernet, har foranlediget at departementet efter sanitetschefens råd har funnet å måtte treffe en del foranstaltninger til bedring av sykepleien og innkvarteringsforholdene for de avdelinger, der måtte beholdes til bestridelse av nøytralitets- og vaktjeneste, nemlig: Agdenes, utbedring av kanon-

brakke til innkvartering	kr. 3 000,00
Kvarven, innredning av soldat-	
hjemmet til innkvartering ..	> 7 000,00
Fossumavsnittet, skiddentøiska-	
per	> 1 600,00
Sykehuset, Odderøen, inventar	> 15 500,00
Sykehuset, Heistadmoen, inven-	
tar og elektrisk lys	> 3 780,00
Ski, depotplass, innredningsar-	
beider	> 500,00
Sykebrakker Sør-Varanger ..	> 20 000,00

Redegjørelse for forføininger som er truffet til hevdelse av rikets nøytralitet m. v.

3 flyttbare sykebrakker til epidemisykestuer	» 45 000,00

	Sum kr. 96 380,00

7. Inngjerding av magasiner.

For en betryggende opbevaring av det i magasinene opbevarte materiell og for å lette magasinbevoktningen, har departementet vinteren 1918 efter forestilling fra Kommanderende General måttet samtykke i den nødvendige inngjerding av endel magasiner innen 1ste divisjons distrikt, nemlig Ski depotplass, telthusene v. Mysen, Løken i Høland Nes og Fetsund.

Samlet utgift ca. kr. 25 000,00.

8. Vinterinnkvartering av brovakter i 1ste divisjons distrikt.

Da det hus hvori vakten ved Rolvsøy jernbanebrø var innkvartert, skulde nedrives, blev vakten opsagt til utflytning fra 18de august 1918.

Da det ikke var mulig å få leiet noget annet passende vaktlokale i nærheten av broen, blev der efter forslag av kommandanten på Sarpsborg befestninger og 1ste divisjon anskaffet en flyttbar brakke, der i opsatt stand kostet kr. 7 500,00.

9. Telefonlinjer i Finmarks fylke.

6te divisjon, generalstaben og Kommanderende General har gjentagne ganger fremholdt betydningen i militær henseende av at der snarest etableres telefonforbindelse mellem kystdistriktene og de viktigste grensdistrikter i Finmarks fylke.

De foreteelser av militær natur som under krigen har funnet sted paa russisk (finsk) side av grensen, har nødvendiggjort en forholdsvis aktiv observasjon av større deler av disse grensetrakter. De store avstander det her dreier sig om, i forbindelse med den fremtredende mangel på kommunikasjoner — telegraf og telefon —, har stillet store vanskeligheter iveien for med rimelig mannskapsstyrke å organisere den for hevdelsen av vor nøytralitet nødvendige etterretnings- og sikringstjeneste i disse trakter.

Et absolutt nødvendig ledd i denne tjeneste er tilstedeværelsen av telefonlinjer til de viktigste grensdistrikter. Da disse telefonlinjer som følge av den spredte bebyggelse ikke kan siges å være påkrevet av utelukkende distriktshensyn, vilde det ennu vart nogen år før de kan ventes opført ved telegrafvesenets forsorg.

Foruten å være av militær betydning vil ialfall endel telefonlinjer i disse trakter være av stor betydning for skogvesenet av hensyn til dettes drift av statens skoger her.

For å fremskynde bygningen av de militært viktigste telefonlinjer har Forsvarsdepartementet trått i forbindelse med Handelsdepartementet (Telegrafstyret) og Landbruksdepartementet (Skogvesenet), idet man fant det rimelig at samtlige interesserte statsinstitusjoner medvirket til anlegg av linjene.

Av særlig betydning har det vært å få følgende linjer etablert:

1. Alta—Kautokeino (133½ km.).
2. Fra Kirkenes i Varanger langs Pasvikvassdraget til Vaggetemskogstue (72 km.).
3. Skibotn-Helligskogen i Lyngen (30 km.).

Bygningen av førstnevnte linje, til hvilken knytter sig forholdsvis viktige distriktshensyn, blev påbegynt allerede i 1913 efterat denne linjes store militære betydning ved flere leiligheter var blitt fremholdt for telegrafstyret og efterat Forsvarsdepartementet hadde stillet i utsikt et bidrag av Finmarkens amts Forsvarsvesens fond til linjens bygning. Til anleggets utførelse er til og med terminen 1918 19 bevilget det nødvendige beløp på telegrafvesenets budgett til linjens fremførelse helt til Kautokeino, hvorhos i henhold til kgl. res. av 5te desember 1917 kr. 4 000,00 er stillet til rådighet av ovennevnte fond. Store deler av denne linje har allerede lenge vært i drift. I nær fremtid kan den hele linje ventes ferdigbygget.

Hvad de to øvrige linjer angår er disse besluttet bygget av telegrafvesenet, skogvesenet og militærvesenet i fellesskap, således at linjenes bygning foreståes av telegrafvesenet, mens anleggsomkostningene utredes med ⅓ av hver av ovennevnte institusjoner, hvorhos militærvesenet forskuddsvis utreder de samlede anleggsomkostninger inntil refusjon kan

Redegjørelse for forføininger som er truffet til hevdelse av rikets nøytralitet m. v.

finne sted fra telegrafstyret og skogvesenet med $\frac{1}{3}$ hver.

Anleggsomkostningene for disse to linjer er av telegrafstyret beregnet til:

For linjen langs Pasvikelven ca. kr. 90 000,00

For linjen Skibotn-Helligskogen » 36 000,00

Militærvesenets bidrag til førstnevnte linje blir altså ca. kr. 30 000,00, til sistnevnte ca. kr. 12 000,00.

Da den fremskyndede bygning er iverksatt som en følge av krigen, er disse bidrag utredet av de til nøytralitetsvernet bevilgede midler.

Det tilføies at linjen langs Pasvikvassdraget blev ferdig og tatt i bruk tidlig om våren 1918 og har allerede vært av uvurderlig betydning under bevoktningen av grensetraktene her.

Linjen Skibotn—Helligskogen er ennu under bygning.

III. Anskaffelser m. v.

1. Vedrørende intendanturen.

På grunn av den rådende vareknapphet, den sterkt begrensede tilførsel fra utlandet og de usedvanlig høie priser har der i 1918 vært adskillig nedgang i anskaffelser til bekledning og utrustning.

Som følge herav har der også vært nogen innskrenkning i verkstedsdriften.

Til supplering av de ved nøytralitetsvernet utslitte og kasserte gjenstander er der foretatt oparbeidelse av nye effekter i den utstrekning tilgangen på råmaterialer har tillatt.

Ved begynnelsen av terminen 1918—19 blev der foretatt endel oparbeidelser av vinterbekledning av hensyn til de høsten og vinteren 1918 planlagte vinterøvelser. Da imidlertid disse på grunn av influenzaepidemien blev besluttet utsatt, er anskaffelsene av vinterbekledning begrenset og nu helt stoppet. —

Beholdningene av proviant og fursje er blitt supplert i den utstrekning som det har vært mulig. Ved utgangen av året 1918 er beholdningene mindre enn på det tilsvarende tidspunkt i 1917.

Av høi has ca. 500 tonns.

Av havre ca. 6 000 tonns.

Beholdningene av kull ved befestningene utgjorde pr. 30te juni 1918 ca. 14 600 tonns, av koks ca. 1 600 tonns.

Der er i terminen 1917—18 innkjøpt ca. 6 000 tonns kull og ca. 1 000 tonns koks. Prisen utgjorde henholdsvis ca. 200 kroner og kr. 240,00 pr. tonn.

Beholdningene av ved utgjorde ca. 1 800 favner som for størstedelen er anskaffet i 1917—18 til fastsatte maksimalpriser med tillegg for frakt etc.

De foran nevnte oppgaver over beholdninger omfatter også hvad der er anskaffet med sikte på hærens ordinære behov.

Militærbakeriet og proviantmagasinet på Evjemoen er nu ferdig.

Fornødne ordrer om opphør med ekstraordinære anskaffelser i anledning av nøytralitetsvernet er utgått.

2. Vedrørende sanitetet.

a) Medikamentdepot for felt for 1ste og 2nen divisjon.

For å sikre 1ste og 2nen divisjon tilstrekkelige medisinerbeholdninger i felt blev sanitetschefen under 25de september 1917 bemyndiget til å avslutte kontrakt med Rikshospitalets apotek om til enhver tid å holde på lager tilstrekkelig medisinforsyning for nevnte 2 divisjoner.

Kontrakten er avsluttet i 1918 for et tidsrum av 3 år.

Kr. 8 000 pr. år er i denne tid stillet til disposisjon i dette øiemed.

Lignende kontrakter er i 1915 opprettet for 3dje og 4de divisjon (jfr. Dokument nr. I, 1916, side 12) samt for 4de og 6te divisjon i 1916 (jfr. St. med. nr. 13, 1917, side 25).

b. Innkjøp av medisinglas til tetanus- (stivkrampe) serum.

Som meddelt i St. med. nr. 5 1918 side 24 blev der i 1917 til fremstilling av tetanusserum her i landet stillet til disposisjon for sanitetschefen kr. 15 600,00.

Til anskaffelse av de til dette serums an-

Redegjørelse for forføininger som er truffet til hevdelse av rikets nøytralitet m. v.

vendelse nødvendige medisinglas tiltrengtes ca. kr. 2 000,00.

Beløpet blev stillet til disposisjon i dette øiemed.

c. Innkjøp av røntgenrør.

I skr. til departementet av 10de januar 1916 fremholdt sanitetschefen at der her i landet var så ubetydelige reserver av røntgenrør at man i krigstilfelle snart vilde stå i forlegenhet for sådanne rør.

Kr. 12 500,00 blev stillet til sanitetschefens disposisjon til innkjøp av det fornødne antall rør.

d. Sanitetsmateriell og sykehusinventar til de provisoriske anlegg på Rauø og Bolærne.

Da disse anlegg blev tildelt eget sanitetspersonell (januar 1918) blev det nødvendig å utstyre anleggene med det for sanitetstjenesten nødvendige materiell.

Kr. 1 200,00 blev stillet til disposisjon til anskaffelse herav.

På Bolærne og Rauø er ennu ikke opført permanente sykestuer.

For iallfall å sikre de til befestningene forlagte avdelinger en forsvarlig sykepleie, har departementet — på foranledning av festningsartilleriet og sanitetschefen — tillatt anskaffelse av det nødvendigste sykehusinventar.

Utgift kr. 7 700,00.

e. Bakteriologiske undersøkelser på Vestlandet.

Som nevnt i St. med. nr. 5 1918, side 24, kunde dr. Gades institutt, Bergen, av mangel på arbeidshjelp ikke lenger utføre bakteriologiske undersøkelser for militæretaten, hvorfor sanitetschefen blev bemyndiget til for budgettåret 1917—18 å anvende inntil kr. 3 000 til lønn for en bakteriolog.

Samme beløp er stillet til rådighet for innværende budgettermin.

f. Anskaffelse av seletøi og forandring av vognstengene ved dei i England og Danmark innkjøpte 5 desinfeksjonsvogner.

Anskaffelse av transportable desinfeksjonsapparater blev påbegynt i 1916 (St. med. nr. 13, 1917, side 24).

Til disse vogner var ikke i anskaffelsesbeløpet medtatt utgifter til seletøi, sådant er derfor senere anskaffet til et beløp av kr. 2 500,00.

For å gjøre vognene anvendelige i vort terreng, blev vognstengene i likhet med de fra Tyskland tidligere anskaffede vogner forandret. Herved blev det oprindelige anskaffelsesbeløp overskredet med kr. 3 094,85.

g. Utstyr av jernbanesanitetsvogn nr. 1 og 2 med sanitetsmateriell.

Forutsetningen for tilveiebringelse av disse jernbanesanitetsvogner (jfr. St. med. nr. 13, 1917, side 25 og St. prp. nr. 162, punkt 5) var at militæretaten foruten å yde et bidrag til vognenes innredning også sørget for deres utstyr med sanitetsmateriell.

Dette materiell er anskaffet gjennom sanitetsdepotet, som har fått refundert sine utlegg for begge vogner, tilsammen kr. 6 700.

h. Skur på Odderøen og Gimlemoen for desinfeksjonsanstalter.

Av de anskaffede kjørbare desinfeksjonsapparater (St. med. nr. 13, 1917, pag. 24) er 3 stykker tildelt 3dje divisjon.

For å kunne benytte disse apparater blev opført et skur på Odderøen og et på Gimlemoen, beregnet kostende kr. 4 000,00 for begge skur.

i. Utstyr til sykehuset i Gravdal.

Foranlediget ved et fra divisjonslægen ved 4de divisjon avsendt telegramm om utbrutt sykdom (influenza med lungebetendelse) ved Bergens indre befestninger blev sanitetschefen bemyndiget til straks å anskaffe det til sykehuset i Gravdal nødvendige utstyr. Efter sanitetschefens opgave vilde utgiften herved bli kr. 7 000,00.

k. Anskaffelse av gas og vatt.

Under 15de juli 1918 anholdt sanitetschefen om at kr. 27 000,00 måtte bli stillet til disposisjon til innkjøp av gas og vatt til dekning av det årlige forbruk ved hærens avdelinger.

Redegjørelse for forføininger som er truffet til hevdelse av rikets nøytralitet m. v.

Underhånden blev oplyst at av nevnte kr. 27 000,00 angikk kr. 12 000,00 nøytralitetsvernet. —

Efter hvad der tidligere av sanitetschefen var oplyst om vanskeligheten med å skaffe disse forbindsstoffer hit til landet, fant man å burde stille ovennevnte kr. 12 000,00 til rådighet.

3. Vedrørende veterinærvesenet.

Innredning av lokaler til veterinærdepot.

Til innredning av lokaler til veterinærdepot i loftetasjen på søndre arsenalsbygning, Akershus, er blitt stillet til disposisjon kr. 3 000,00.

4. Materiell til befestningene.

a) Minemateriell.

Til erstatning og supplerings av ødelagt eller forbrukt minemateriell har departementet efterhånden måttet gi tillatelse til følgende anskaffelser eftersom kravene er innløpet.

1. Miner med ladningskasser. 21 støtminer. Utgift ialt ca. kr. 39 400,00.
2. Sjakler, taugklemmer og skruer for ialt ca. kr. 8 500,00.
3. 1 prøvebord og 2 indikatorkasser samlet utgift ca. kr. 5 000,00.
4. Erstatninger til private på grunn av utlagt minefelt.

Fra Bergens befestninger innkom der krav fra endel grunneiere på erstatning for forvoldt skade ved foretatte forsvarsforanstaltninger i Herløavsnittet. På grunnlag av de foreliggende opplysninger og efter innhentet uttalelse fra regjeringsadvokaten, fant departementet å måtte gå med på at 3 grunneiere utbetaltes erstatning foreløbig og inntil videre. Erstatningssummen androg til kr. 5 220,00.

b) Signalmateriell.

Til erstatning og supplerings av utslitt eller ødelagt signal-, telefon- og linjebygningsmateriell, som har vært i stadig bruk under

nøytralitetsvernet, samt til påkrevde utbedringer av dette materiell, har det vært nødvendig i årets løp å tillate følgende foranstaltninger eller anskaffelser, idet skal tilføies at anordningen av befestningenes luftforsvar også i det forløpne år har krevet økning av telefonanordninger.

1. Lyskastorspeil.

1 metallspeil er anskaffet til Bergens befestninger og 1 til Kristiansands befestninger. Utgift ca. kr. 2 500,00.

2. Avstandsmålere.

Ved en ny konstruksjon lykkedes det i høi grad å øke Stangs orografers pålidelighet og nøyaktighet, hvilket vilde medføre en vesentlig styrkelse av deres taktiske brukbarhet under den forhåndenværende situasjon. Departementet fant derfor å måtte tillate utført den nødvendige utbedring av festningsartilleriets talrike orografer. Utgiften androg til ialt ca. kr. 19 000,00.

3. Telefon- og linjebygningsmateriell.

Der er anskaffet ca. 5 tons telefontråd, utgift ialt ca. kr. 9 500,00.

Nytt centralbord er anskaffet til Oscarsborg og til Kristiansands befestninger, utgift ca. kr. 6 350,00.

Der er anskaffet telefonapparater og annet telefonmateriell til Stjørdals- og Kongsvinger befestninger, til Fredrikstad mindeforsvar og Lerø ved Bergen for tilsammen ca. kr. 12 050,00.

For å hindre støi og larm fra å virke generende på betjeningen av felttelefonapparatene og derved forhøie deres effekt, er anskaffet ekstra høretelefoner forsynt med ørepute samt en rem til å spenne om hodet.

Utgift ca. kr. 5 000,00.

4. Telefonkabel.

Det har vært nødvendig å bestille fra Frankrike en del jordtelefonkabel til befestningene dels for å erstatte slit under nøytralitetsvernet, dels for å omlegge luftlinjer til kabellinjer og dels på grunn av nøytralitetsvernets store fordringer til befestningenes observasjons- og bevoktningstjeneste. Det bestilte kvantum er

Redegjørelse for forføininger som er truffet til hevdelse av rikets nøytralitet m. v.

18,5 km. 2-kjernet og 10 km. 14-kjernet blymantlet jordtelefonkabel.

Utgiften andrar til ca. kr. 52 000,00.

5. Signalmateriell.

Agdenes befestninger har fått bemyndigelse til å anskaffe diverse signalmateriell.

Utgift ca. kr. 6 200,00.

c) Nøytralitetsvernets avvikling.

Departementet har meddelt festningsartilleriet at befestningenes materiell snarest mulig må settes i mobiliseringsdyktig stand.

Nogen nøyaktig opgave over de hermed forbundne utgifter kan ennå ikke gis. De vil — etter den langvarige krigsperiodes sterke slitasje — anslagsvis andra til henimot kr. 1 000 000,00.

5. Vedrørende infanteriet.

a) Tråдавbitertenger.

Til de som nøytralitetsvern tjenestgjørende avdelinger blev der i 1916 bestilt 2 000 tråдавbitertenger for et beløp av kr. 10 400,00 (kfr. St. med. nr. 13, 1917, side 29).

På grunn av vanskeligheter med å tilveiebringe de for fabrikkasjonen nødvendige materialer kunde vedkommende firma, som hadde påtatt sig leveransen, ikke effektuere denne. Leveransen har derfor måttet overlates et annet firma for en pris av kr. 8,00 pr. tang, altså ialt kr. 16 000,00.

Til anskaffelsen av reservedeler til disse tenger er videre anvendt kr. 2 000,00.

b) Feltelefonmateriell.

Som nevnt i St. med. nr. 10, 1914, side 15, blev departementet ved kgl. res. av 10de oktober 1914 bemyndiget til å anvende kroner 70 000,00 til anskaffelse av feltelefonmateriell for infanteriet.

På grunn av prisstigninger er der medgått ca. kr. 113 000,00 altså en overskridelse på ca. kr. 43 000,00.

c) Kompasser.

Infanteriets behov for kompasser er av generalinspektøren for infanteriet beregnet til

5 750 stk. Herav blev i 1915 anskaffet 500, Disse blev fordelt til nøytralitetsvernet, jfr. dokument nr. I (1916 side 18).

Da en suppleringsmateriell var meget ønskelig, har departementet ved innenlandsk verksted tillatt anskaffet ytterligere 600 stk.

Utgift kr. 5 000,00.

6. Verktøi for ingeniørsoldater til Sør-Varanger.

I anledning av påtenkt innkallelse av ingeniørsoldater til fullførelse av A/S Syd-Varangers egne hjemboliger for innkvartering av nøytralitetsvernet i Sør-Varanger, blev der anskaffet verktøi for ca. kr. 600,00.

7. Lyskaster til bevoktning av »Berlin«.

Under bevoktning av »Berlin« har ordinært vært anvendt 2 lyskastere.

Efter forslag fra vaktchefen i Lofjorden og 5te distriktskommando har man anskaffet en 3dje lyskaster, som ansås nødvendig for en effektiv belysning av »Berlin« og sjøen omkring. —

Lyskasteren med tilbehør kostet ca. kr. 2 800,00.

8. Forskjellige foranstaltninger vedrørende befestningene.

a) Telefonforbindelsene.

Kristiania-fjordens ytre befestninger fikk tillatelse til å legge en ny kabel- og telefonlinje til Tønsberg, da den forbindelse man hadde var utilstrekkelig og lite tilfredsstillende. Hvis noget kom på vilde det være resikabelt å stå kun med den gamle forbindelse.

Utgiftene androg til ca. kr. 10 300,00.

Fortsatt utbedring av de slette og utrygge telefonforbindelser ved Bergens befestninger har måttet iverksettes.

Utgift ca. kr. 8 200,00.

(Kfr. St. med. nr. 5, 1918, side 27).

Ved Håøen, Bergens befestninger, viste det sig nødvendig å ombygge til permanent en som halvprovisorisk bygget telefonlinje. Av de foreliggende opplysninger fremgikk bl. a.

Redegjørelse for forføininger som er truffet til hevdelse av rikets nøytralitet m. v.

at linjen var falt helt overende under forrige vinters sterke snefall.

Utgift kr. 1 500,00.

Telefonnettet på Lerøen ved Bergen var feltmessig bygget. En linje som blev benyttet av et av bevoktningsfartøiene var helt ubrukelig, og departementet fant derfor å måtte tillate bygning av en permanent linje fra rikstelefonstasjonen på Lerø til vedkommende stasjon for bevoktningsfartøiet.

Utgift kr. 1 100,00.

b) Diverse foranstaltninger.

Ved Kristiansands befestninger viste det sig at projektilopheisingsspillene for 21 cm. og 24 cm. skyts var for svakt dimensjonert og ikke sikre, hvorfor nye spill for dette skyts måtte oparbeides.

Utgift kr. 9 600,00.

Sarpsborg befestninger hadde fått nye kart utarbeidet av Norges geografiske Opmåling. Til utarbeidelse av nye skuddfeltkart (ballistiske rekognosceringer) på grunnlag herav samt til detaljerekognoscering av signalstasjoner i tilknytning hertil er ialt medgått ca. kr. 900,00.

Til fullførelse av gjenstående detaljerekognosceringer ved befestningenes signalstasjoner har man anvendt kr. 2 500,00 for innbeordning av dertil skikkede officerer som helt ut kunde ofre sig for dette arbeide. Festningsartilleriet opplyste at det ikke kunde utføres av befestningenes tjenstgjørende officerer, og det måtte ansees å være av vesentlig betydning for befestningenes taktiske brukbarhet under nøytralitetsvernet at arbeidet blev fullført.

Til prøvekjøring av pansertoget på Ofotbanen er medgått ca. kr. 400,00.

Kristiania-fjordens ytre befestninger overtok fra marinen en lyskaster, som var montert på Risholmen (ved Rauø). Til besetningen for denne lyskaster var det nødvendig å anskaffe en snekke med seil.

Utgiften var ca. kr. 650,00.

Smien på Odderøen er — overensstemmende med forslag fra kommandanten på Kristiansands befestninger og festningsartilleriet — blitt utstyrt med dreierbenk, elektrisk motor, vifte og forskjellig maskinelt utstyr, således at man der på en billig og hurtig måte kan få

utført de under nøytralitetsvernet forefalne mindre og ofte øieblikkelige nødvendige reparasjoner.

. 9 Motorsykler.

6te divisjon har fått bemyndigelse til å anskaffe 3 motorsykler til anvendelse for inspeksjon og bevokning av grensetraktene.

Antagelig utgift ca. kr. 8 000,00.

Til interneringsleiren på Jørstadmoen er anskaffet en motorsykkel fortrinnsvis for transport av leirens læge og tannlæge, som bodde på Lillehammer og hadde meget vanskelig for å skaffe sig transportmidler frem og tilbake til leiren under de herskende mangelfulle skyssforhold.

Til Stjør- og Verdals befestningers motorsykler er anskaffet 3 par motorski for å kunne utnytte syklene bedre på vinterføre.

Utgift ca. kr. 600,00.

Til Forsvarsdepartementets vedkontor var i sin tid anskaffet en motorsykkel for særlig anvendelse til inspeksjoner av den militære veddrift. Da denne og dermed vedkontoret opphørte blev motorsyklen overtatt av militæretaten. $\frac{1}{3}$ av utgiftene ved dens anskaffelse er belastet de øvrige utgifter til vedkontoret, resten er utredet av bevilgningen til nøytralitetsvernet.

Gummirådet beslagla for militæretatens forsyning med motorgummi en reserve av 100 dekk og 100 slanger svarende til ca. 1 års behov. Fra forhandlerne blev uttalt ønske om at Staten overtok denne beholdning for egen regning. Gummirådet fant at man i disse for importørene særlig vanskelige tider burde strekke sig lengst mulig for å hjelpe dem. Overensstemmende hermed og i betraktning av situasjonen og de usikre importforhold samtykket departementet i at partiet innkjøptes. —

Utgiften androg til kr. 9 284,90.

10. Bombekastere.

I hemmelig trykt bilag til St.prp. nr. 178, 1918, side 6 og 7, har departementet redegjort for foretatte anskaffelser av bombeka-

Redegjørelse for forføininger som er truffet til hevdelse av rikets nøytralitet m. v.

stere, hvortil utgiftene er postert på bevilgningen til nøytralitetsvernet.

Idet man tillater sig å henvise hertil skal opplyses at utgiftene til 20 stk. bombekastere 2 med 1 000 projektiler samt til 50 stk. av hver av bombekaster 3 og 4 med ialt 500 projektiler har andradd til ca. kr. 35 000,00.

Utgiftene til de hos Bofors bestilte 10 stk. 6 cm. bombekastere andrar til ca. kr. 24 000.

Da spørsmålet om bombekastere var opptatt til behandling her hjemme, var det særdeles ønskelig å få hjem en type på en moderne engelsk bombekaster, hvorfor militærattacheen i London anskaffet og sendte hjem en saadan (Stokes gun).

Utgiftene var £ 48-19-11.

IV. Flyvevesenet og luftforsvaret.

a) Luftforsvarets utskillelse fra hærens flyvevesen.

Ved kgl. res. av 6te september 1918 blev bestemt:

»A. At Kristiania luftforsvar underlegges generalinspektøren for feltartilleriet og hærens faste luftforsvar forøvrig underlegges festningsartilleriet fra 15de september 1918.

B. At der fra samme tidspunkt opprettes en luftforsvarskommisjon, felles for hær og marine.

C. At de hermed forbundne utgifter inn- til videre utredes av de til nøytralitetsvernet bevilgede midler.«

Gjenpart av den til grunn for resolusjonen liggende innstilling vedligger som utrykt bilag.

b) Anskaffelser fra utlandet, utgiftene.

Idet man tillater sig å henvise til St. med. nr. 13, 1917, side 31 og 32 samt til St. med. nr. 5, 1918 side 30—32 skal meddeles, at vore legasjoner i London og Paris nu har avlagt regnskap for innkjøpt materiell til flyvevesenet og luftforsvaret, for ialt kr. 2 430 261,15.

Heri er iberegnet det beløp på kroner

810 552,56, som er opført i St. med. nr. 5, 1918, side 30.

Der er imidlertid ennu en del anskaffelser, som der ikke er avlagt regnskap for. Etter den oversikt man nu har over utgiftene, vil der antagelig ialt medgå til materiell ca. kr. 2 900 000,00 mot i 1917 forutsatt ca. kr. 2 550 000,00. (I 1917 var forutsatt å medgå ca. kr. 2 800 000,00 hvorav kr. 250 000,00 til magasiner, skur o. l., altså til materiell ca. kr. 2 550 000,00).

Utgiftene til materiell vil altså bli ca. kr. 350 000,00 større enn oprindelig forutsatt. Merutgiften skyldes i vesentlig grad upåregnet store utgifter til frakt og assurance. Det skal videre bemerkes at overslaget i 1917 var opsatt efter foreløbige opgaver fra vore legasjoner, og departementet anførte spesielt at summen kan forrykkes, da det var umulig på forhånd å få nogenlunde nøyaktige opgaver over utgiftene.

Ovennevnte utgift kr. 2 900 000,00 er det beløp, som vil bli belastet det offentlige. Foruten for denne sum er anskaffet luftforsvarsmateriell for private bidrag, kr. 480 000,00, hvorhos en del ammunisjon som gik tapt ved torpedering, er erstattet for assurancesummen ca. kr. 130 000,00.

c) Underbringelse, montering, standplasser m. v.

I St. med. nr. 5 1918, side 30 (cfr. St. med. nr. 13 1917, side 31—32) er anført at de samlede utgifter til materiell til flyvevesenet og luftforsvaret bestilt i utlandet antas å ville utgjøre ca. kr. 2 800 000,00.

Av dette beløp var kr. 250 000,00 forutsatt anvendt til skur for flyvemateriell, kanoner, anordning av standplasser, underbringelsesrum for betjening m. v.

I St. med. nr. 5 1918, side 31, er under Kjeller flyveplass redegjort for foranstaltninger av denne art til et beløp av kr. 156 000,00.

På side 33 i samme meddelelse er ytterligere redegjort for diverse utgifter i samme øiemed til et beløp av kr. 182 000,00, altså tilsammen i 1917 kr. 338 000,00 eller kr. 88 000 mere end oprindelig antatt.

Redegjørelse for forføininger som er truffet til hevdelse av rikets nøytralitet m. v.

I 1918 er ytterligere medgått:

Til støpningsarbeider for anordning av standplasser for antiballonskyts i omegnen av Kristiania (foruten de i St. med. nr. 5 1918, side 33 omhandlede kr. 6 000,00 i samme øie-med) kr. 10 500,00

Til anordning av standplasser for antiballonskyts ved Kjeller flyveplass » 2 500,00

Til anordning av standplasser m. v. ved Oscarsborgs luftforsvar ytterligere anvendt (jfr. St. med. nr. 5 1918, side 33) .. » 28 000,00

Sum kr. 41 000,00

Til underbringelse, montering, standplasser m. v. er altså i 1917 og 1918 tilsammen medgått kr. 379 000,00 eller kr. 116 000,00 mere enn oprindelig forutsatt.

Overskridelsen skyldes — foruten prisstigning — den omstendighet at det oprindelige overslag kun var anslagsvis, idet man dengang ikke hadde full oversikt over hvad der vilde tiltrenges.

d) Flyvevesenet.

Flyvestasjon i Sør-Varanger.

Foranlediget av en innkommet forestilling fra Kommanderende General og våbeninspektøren for hærens flyvevesen samtykket departementet i september 1918 på grunn av den daværende situasjon, i opførelse av en flyvestasjon i Sørvaranger (ved Store Kirkenesvann).

Det skal bemerkes at der i Stortinget i august måned 1918 under behandlingen av bevilgningen til nøytralitetsvernet fra flere hold — også fra socialistisk — falt uttalelser om ønskeligheten av fornødne forsvarsforanstaltninger i grensetraktene der nord.

Opgavefelt for en flyvestasjon i Sørvaranger antoges å ville bli grensetraktene langs Pasvikelven, østover mot Petsjenga samt grenseområdene ved innmarsjlinjen mot Tanen. Be-

voktningslinjene i disse trakter er for langstrakte for ordinære vaktavdelinger, mens lengste rekognosceringslinje for flyvere, ca. 100 km. vil svare til ca. 50 minutters flyvning.

Endelig opgave over utgiftene er ennå ikke mottatt.

e) Luftforsvaret.

1. Provisoriske anordninger.

Dels av hensyn til avsnittets viktighet og dels for å tilfredsstille de private bidragsydere, blev våren 1918 etablert et provisorisk luftforsvar i avsnittet Fredrikstad-Sarpsborg. Fra Kristiania luftforsvar blev midlertidig avgitt 3 automobilantiballonkanoner hvorhos ved Sarpsborg blev montert en del mitraljøser. Til luftforsvaret av avsnittet Fredrikstad-Sarpsborg er senere ankommet antiballonskyts fra England som delvis blev montert før nøytralitetsvernets avslutning.

Til Kongsberg, Raufoss og Kjeller luftforsvar er tillatt anskaffet 30 telefonapparater.

Ifølge innkomne opgaver har utgiftene til de i St. med. nr. 13 1917, side 30—31, omhandlede provisoriske luftforsvarsforanstaltninger — montering av feltskyts og mitraljøser for skytning mot luftmål ved vore byer og befestninger — andradd til ialt ca. kr. 273 500.

2. Permanente anordninger.

Til Bergens luftforsvar er anskaffet en del telefonapparater for kr. 1 600,00.

I St. med. nr. 5, 1918, side 31, er oplyst at der blev bestilt herhjemme 5 lyskasteraggregater til en del lyskastere fra Frankrike. Motoren til disse aggregater hadde imidlertid leverandøren bestilt i Amerika. De lå ferdige i New York, men license kunde ikke fås før Amerika-overenskomsten var i orden. Da lyskasterne var kommet og det kunde ta lang tid før motorene kom, fant departementet det nødvendig å anskaffe 3 omformere av hensyn til den store betydning det hadde snarest mulig å få lyskasterne til luftforsvaret.

Utgiften androg til kr. 12 000,00.

Redegjørelse for forfæininger som er truffet til hevdelse av rikets nøytralitet m. v.

V. Forskjellig.

a) Kommisjoner.

1. Håndgranatkommissjonen.

Utgiftene til den ved flere anledninger, bl. a. St. med. nr. 13, 1917, side 30, omtalte håndgranatkommissjon utgjorde inntil 1ste juli 1918 kr. 9 595,25.

2. Bombekasterkommissjonen.

Utgiftene til bombekasterkommissjonen (St. med. nr. 13, 1917, side 32) androg pr. 1ste juli 1918 til ialt kr. 13 451,92.

3. Kommisjon til revisjon av bestemmelsene for signal- og bevokningstjeneste mellom kystbefestningene og marinen.

De samlede utgifter til denne kommisjon (St. med. nr. 5, 1918, side 34) utgjorde pr. 1ste juli 1918 kr. 600,00.

4. Gassmaskekommissjonen.

16de juli 1918 nedsattes en kommisjon til prøve av gassmasker (gassmaskekommissjonen).

Kommisjonens mandat gikk bl. a. ut på å anstille prøver med en av krigsteknisk kommisjon fremlagt modell og fremlegge forslag til endelig modell, avgi forslag til hærens utstyr med gassmasker, utarbeide plan for hærens forsyning med gassmasker og veiledning vedrørende foranstaltninger til beskyttelse mot giftige gassarter i krig.

De to førstnevnte kommisjoner har avsluttet sit arbeide. De to sistnevnte har fått ordre om å påskynde og snarest mulig avslutte arbeidet.

De utgifter vedrørende disse kommisjoner, som er påløpet etter 1ste juli 1918 har man ikke mottatt nogen opgave over.

5. Krigsteknisk kommisjon.

I januar 1916 blev nedsatt krigsteknisk kommisjon med det mandat å holde sig å jour med oppfindelser m. v. på krigsteknikkens område som under krigen blev bragt i anvendelse.

Kommisjonen skulde i tilfelle fremsette

forslag til vedkommende oppfindelses utnyttelse hos os (kfr. St. med. nr. 13, 1917, side 32).

Kommisjonen er inndradd fra 1ste januar 1919.

I de 3 år kommisjonen har bestått, har den behandlet en rekke spørsmål av betydning for vor hærs utstyr med moderne tekniske hjelpemidler. På grunnlag av erfaringer som er meddelt fra de krigførende land, og på grunnlag av forsøk som er anstillet av kommisjonen selv, har denne fremsatt forslag såvel til forbedring av havende materiell som til anskaffelse av helt nyt materiell, skapt under krigen.

Kommisjonen har særlig beskjeftiget sig med følgende spørsmål:

Lyskastere for infanteriet.

Signallanterner for infanteriet og kavaleriet.

Bærbart skansetøi for infanteriet.

Håndgranater.

Gassmasker.

Ny modell for patrontasker for infanteriet.

Bombekastere.

Flammekastere.

Lytteapparater.

Brandbomber.

Gassbomber.

Spørsmål vedrørende flyveteknikken.

Flyttbare radiostasjoner.

o.s.v.

Til kommisjonen er ialt medgått ca. kr. 21 000,00.

6. Komiteen til behandling av de økonomiske vilkår efter krigens ophør for det i nøytralitetsvernet beordrede personell.

Som i St. prp. nr. 2 (Ov. Storting 1918) meddelt, blev der under 9de november 1918 nedsatt en komité til behandling av spørsmålet om det i nøytralitetsvernet beordrede befals stilling efter krigens ophør.

Komiteen har, som i nevnte stortingsproposisjon meddelt, på foranledning avgitt en foreløbig uttalelse angående den del av dens opgave, som der straks måtte tas standpunkt til, nemlig spørsmålet om den lønsmessige ordning under og umiddelbart efter nøytralitetsvernets avvik-

Redegjørelse for forføininger som er truffet til hevdelse av rikets nøytralitet m. v.

ling. På grunnlag av nevnte uttalelse blev denne sak forelagt det overordentlige Storting ifjor i en særskilt Stortingsproposisjon, ovennevnte St. prp. nr. 2 (Ov. Storting 1918) »Om fortsatt utbetaling av nøytralitetsvernslønn under og umiddelbart etter nøytralitetsvernets avvikling m. v.«

Overensstemmende med Innst. S II (Ov. St. 1918) fattet Stortinget under 13de desember 1918 sådan beslutning:

»Stortinget samtykker i, at følgende utgifter utredes av de til nøytralitetsvernet tidligere bevilgede midler:

1. Til det personell som holdes inne til fortsatt tjeneste ved nøytralitetsvernets avvikling:

Samme lønn m. v. som under nøytralitetstjenesten.

2. Til det personell ved militære staber og kontorer, som ved nøytralitetsvernets opphør oppebar godtgjørelse for merarbeide på grunn av krigssituasjonen:

Samme godtgjørelse som på nevnte tidspunkt, sålenge merarbeidet vedvarer i det vesentlige uavkortet, dog ikke lenger enn til 31te mars 1919.

3. Til de befalingsmenn, menige og andre, som efter lengere tids tjeneste i nøytralitetsvernet blev dimittert ved dettes opphør:

3 måneders lønn som under nøytralitetstjeneste (herunder for marinens vedkommende tjenestetillegg) men ikke felttillegg, kostgodtgjørelse eller proviantporsjon, forsåvidt de enten:

- a) har mistet sin stilling eller sitt erhverv eller en vesentlig del derav på grunn av tjenesten i nøytralitetsvernet, eller
- b) av andre grunner er uten tilstrekkelig erhverv ved dimisjonen.

Nøytralitetsvernets opphør regnes i almindelighet å ha funnet sted for hæren fra 15de november og for marinen fra 1ste desember 1918.

Forsvarsdepartementet treffer de fornødne nærmere bestemmelser.«

I forbindelse hermed har departementet under 17de desember 1918 bl. a. bestemt:

I anledning av ovennevnte pkt. 3, bestemmer departementet:

1. I betraktning kan komme ikke blott befalingsmenn og menige, men også andre, som var ansatt eller tjenestgjorde ved nøytralitetsvernet ved dettes opphør. Således også midlertidig ansatt og hvervet personell.

2. Det er kun de, som blev dimittert ved nøytralitetsvernets opphør, som kommer i betraktning ved denne anledning.

Spørsmålet om en mulig ekstraordinær godtgjørelse til dem, som er dimittert tidligere, vil bli optatt til behandling senere.

Nøytralitetsvernets opphør regnes fra 15de november 1918. Dog vil også de, som måtte være dimittert ved nøytralitetsvernets opphør, komme i betraktning selv om undtagelsesvis på enkelte steder nøytralitetsvernet opphørte nogen (inntil 14) dager før. De 3 måneder blir da å regne fra dimisjonsdagen.

For dem, som måtte bli holdt inne til fortsatt tjeneste ved nøytralitetsvernets avvikling, men som dimitteres innen 3 måneder efter 15de november, vil der, om betingelsene forøvrig er tilstede (efter ovenstående pkt. 3), efter dimisjonen kunne utbetales den i pkt. 3 nevnte nøytralitetsvernslønn i den resterende tid av disse 3 måneder.

Det ulønnede og vernepliktige befall som inntil videre har beholdt lønn (og eventuelt familietillegg) efter departementets bestemmelse av 15de november 1918, siste passus, inngår under ovennevnte pkt. 3 i bestemmelsene. Hvad disse efter ovenstående allerede måtte ha oppebåret av de 3 måneders lønn, vil således gå i fradrag på denne.

3. For å erholde nøytralitetsvernslønn efter ovenstående pkt. 3 må vedkommende ved nøytralitetsvernets opphør (15de november) ha vært inne til fortløpende nøytralitetstjeneste i minst 3 måneder (heri ikke medregnet tidligere »tørner«).
4. Til nøytralitetsvernslønn efter bestemmelsenes pkt. 3 blir å regne (eventuelt) familietillegg. De, som oppebar dyrtidstillegg ved dimisjonen, beholder dette også i de 3 måneder (men heller ikke lengere, således at der, om forskuddsvis utbetaling

Redegjørelse for forføininger som er truffet til hevdelse av rikets nøytralitet m. v.

av dyrtidstillegget skulde ha funnet sted, kun blir å utbetale så meget av tillegget, at vedkommende ialt får det for disse 3 måneder).«

Under samme dato har departementet videre fattet sådan bestemmelse:

»Under den nuværende situasjon er der tilstått en flerhet av militære staber, kontorer, avdelinger og enkeltpersoner arbeids- hjelp eller godtgjørelse til arbeidshjelp. Den således etablerte ordning kan fortsette, sålenge merarbeidet vedvarer i det vesentlige uavkortet, dog ikke lenger enn til 31te mars 1919.

Hvor der undtagelsesvis måtte foreligge rent eksepsjonelle forhold, som nødvendiggjør en fortsettelse av den tidligere ordning utover nevnte tidspunkt (31te mars 1919), må særskilt andragende herom innsendes til departementet, hvor det i tilfelle må være innkommet senest innen februar måneds utgang n. å. (1919).«

Endelig har departementet under 24de desember 1918 bestemt:

»Alle særtilllegg eller andre endringer i de regulativmessige lønninger, som under og på grunn av den nuværende situasjon måtte være fastsatt for hærens personell bortfaller, medmindre annet uttrykkelig skulde være bestemt, senest fra utgangen av mars måned n. å. (1919).«

Spørsmålet om der i nogen form skal ydes godtgjørelse for personell som har tjenstgjort i nøytralitetsvernet for det ved dette forvoldte tap og ulemper vil — som i nevnte Stortingsproposisjon anført — bli behandlet av ovennevnte komité.

Såsnart komiteens innstilling foreligger, vil saken så bli forelagt Stortinget.

7. Militær rasjoneringskomité.

Den i forrige Stortingsmeddelelse (St. med. nr. 5, 1918 s. 34) nevnte militære rasjoneringskomité har fortsatt sitt arbeide også i 1918.

b) Bensin, petroleum og sulfitsprit.

1. Petroleum til telegrafstasjoner.

For hurtig og sikker gjennomførelse av en eventuell mobilisering må en rekke telegrafstasjoner ha sammenhengende tjeneste dag og natt. Generalstaben oplyste at flere av disse stasjoner ikke har belysningsmidler og således ikke kan etablere nattjeneste. I følge meddelelse fra telegrafstyret trenges ialt ca. 1600 kg. petroleum som mobiliseringsbeholdning ved telegrafstasjonene. Overensstemmende med generalstabens forslag har departementet tillatt dette kvantum innkjøpt.

2. Petroleum i mobiliseringsperioden.

På foranledning av Kommanderende General og generalstaben er der innkjøpt tanker og kanner for lagring av petroleum som hærens avdelinger selv måtte sitte inne med, til bruk i selve mobiliseringsperioden, da der i distriktene ingen private lagre var hvorfra de kunde få den petroleum de trengte ved en eventuell mobilisering i den mørke årstid.

Utgift ca. kr. 6 500,00.

3. Forsøk med sulfitsprit.

På grunn av de vanskelige importforhold og de knappe beholdninger av bensin har departementet funnet det nødvendig å la avholde forsøk med sulfitsprit som drivmiddel for motorer. Forsøk har været avholdt ved automobilkorpset og ved festningsartilleriet.

Til disse siste er medgått ca. kr. 3 000,00.

4. Reservebeholdning av bensin.

For å sikre hærens mobiliseringsbehov av bensin tilbakeholdtes høsten 1917 fra det almindelige forbruk ca. 1900 ton bensin. Herav blev efterhånden inntil mai 1918 frigitt vesentlig for landbrukets behov og til industrielt bruk ca. 1000 ton.

Vedkommende petroleumsselskap led stort tap ved at bensinen var beslaglagt og forlangte at staten skulde overta den. Man fant å måtte bøie sig herfor og overtok ved

Redegjørelse for forføininger som er truffet til hevdelse av rikets nøytralitet m. v.

kontrakt av 7. mai 1918 870 ton bensin svarende omtrent til hærens mobiliseringsbehov for 2 måneder.

Efterhånden er forbrukt ca. 150 ton av denne beholdning. Man har nu avhentet resten av den med undtagelse av et kvantum tilstrekkelig til å dekke hærens behov for innværende og en del av kommende budgettermin.

Til bensinbeholdningen er der påløpet utgifter til lagring, svinn, assurance o. l. På grunn av faldende priser har man ved salget ikke opnådd samme pris som der måtte betales ved overtagelsen.

Nogen endelig opgave over de samlede utgifter foreligger ennå ikke.

c) Refusjon av utgiftene ved den provisoriske radiostasjon på Øvre Frognerseier.

Stasjonen var først opsatt på Jæderen, men blev i begynnelsen av krigen efter konferanse mellem Handelsdepartementet og Forsvarsdepartementet flyttet til Øvre Frognerseier mot at militæretaten skulde utrede inntil en halvdel av omkostningene ved flytningen og opsetningen.

Militæretatens andel av utgiften har utgjort kr. 31 073,83.

d) Finner- og bjergningslønn — luftballon.

Til finnerlønn samt bjergning og fremføring av en i Meraker bjergluftballon (fra et av de krigførende land) hadde Justisdepartementet utbetalt kr. 2 854,56.

Ballonen er inntil videre overlatt festningsartilleriet.

Ovennevnte utgifter samt utgifter vedrørende ballonens transport og reparasjon — hvorover man ennå ikke har mottatt nogen opgave — er utredet av de til nøytralitetsvernet bevilgede midler.

e) Nattsikte for gevær.

Efterat man tidligere i henhold til de militære fagmyndigheters enstemmige anbefaling hadde sikret sig fabrikasjonsretten til et av den fhv. russiske oberst From konstruert nattsikte, der er satt i arbeide ved våbenfabrikken 2 000 stk. sikter til fordeling blandt nøytralitetsvernets avdelinger.

De hermed forbundne utgifter ca. kroner 10 000,00 er utredet av de til nøytralitetsvernet bevilgede midler.

f) Chefskvarteret for Kristianiafjordens fremskutte forsvar.

Siden begynnelsen av november 1916 har der vært opsatt et eget chefskvarter for Kristianiafjordens fremskutte forsvar for å få etablert den nødvendige enhet i ledelsen av det maritime og landmilitære forsvar.

Chefskvarteret blev opsatt med
1 kommandør (chef),
1 officer fra hæren og
1 officer fra marinen.

Dette blev ved departementets bestemmelse av 26de juni 1918 forandret derhen at fra 1ste juli næstefter skulde vedkommende kommandør direkte overta stillingen som chef for Kristianiafjordens fremskutte forsvar. Chefskvarteret er beordret opløst pr. 20. november 1918.

g) Det militære brevuevesen.

For å støtte Norsk dueunion i dens arbeide for å bevare duebestanden i landet har man til foreningens rådighet stillet kr. 750,00 til skuddpremier for falk og kr. 500,00 til premier ved kappflyvninger.

h) Divisjonsmusikkorpene

har også i 1918 vært beordret til i en kortere tid å tjenestgjøre i nøytralitetsvernet.

i) Efterretningsvesenet.

I efterretningsøiemed er generalstaben tillatt å anvende kr. 16 000,00 i budgetterminen 1917—18.

j) Trykningsutgifter.

Til trykning av instruks, skjemaer, brevkort m. v. som dels vedrører nøytralitetsvernet, dels den ved verdenskrigen opståtte situasjon er der i 1918 medgått ca. kr. 8 000,00.

Redegjørelse for forføininger som er truffet til hevdelse av rikets nøytralitet m. v.

k) Utsendelse av officerer til studier i utlandet.

Hærens flyvevesen.

Våbeninspektøren for flyvevesenet, oberst Gruner, med rittmester Norby, har fått adgang til i England og Frankrike å studere disse lands flyvevesen i ca. 2 måneder.

Av aktive flyvere har 3 officerer i 1918 vært i Frankrike og 1 mekanikersersjant i England. 1 officer gjennomgår for tiden l'Ecole Supérieure aeronautique i Paris som elev.

1 officer har i England vært beordret til å motta endel der bestilte antiluftsskyts og flyvemateriell.

Luftforsvaret.

1 officer har i Frankrike deltatt i et instruksjonskursus i luftforsvar.

Feltartilleriet.

Chefen for feltartilleriets skyteskole, oberstløytnant Gruner, og lærer ved samme skole, kaptein Broch har fulgt øvelsene ved en artilleriskyteskole i Frankrike.

Ingeniørvåbnet.

Oberstløytnant Graff-Wang har vært tildelt stipendium for å studere den tyske øst- og vestfront.

Infanteriet.

Oberst Johannessen er tilstått et stipendium for å gjøre studier i engelske øvelsesleire m. v.

Sanitetet.

4 stipendier à kr. 1200,00 er tildelt sanitetsofficerer for å gjøre kirurgiske og hygieniske studier i England, Frankrike og Tyskland.

Automobilkorpset.

Automobilkorpsets chef, kaptein Bolling, er tilstått et stipendium for å studere automobil- og trentjeneste på vestfronten.

l) Militærattachéer.

For tiden has følgende militærattachéer:

a. Lønnede:

I Petrograd: Adjoint i generalstaben, kaptein V. Quisling.

I Stockholm: Major i infanteriet J. C. Meinich.

I Berlin og Wien: Oberstløytnant i infanteriet G. Schnitler.

I Washington: Major i infanteriet R. Hvoslef.

I København: Kaptein i feltartilleriet O. Nordlie.

Ved legasjonen i Helsingfors tjenestgjør derhos premierløytnant i kavaleriet R. Andvord som etterretningsofficer.

b. Ulønnede.

I London og Bruxelles: Oberstløytnant i infanteriet C. H. Gulbranson.

I Paris: Major i feltartilleriet J. Sverre.

I Haag: Kaptein i 5te divisjons infanteri J. F. Huitfeldt.

I Bern: Kaptein i 1ste divisjons infanteri A. J. F. Haneborg.

Som adjointer hos militærattachéer tjenestgjør for tiden:

I London og Belgien: Premierløytnant i 2nen divisjons infanteri A. D. Dahl.

I Paris: Kaptein i feltartilleriet C. F. Michelet.

Som nevnt i skrivelse av 7. desember 1918 til Stortingets militærkomité har man utbedt sig Utenriksdepartementets uttalelse om hvorvidt nogen og i tilfelle hvilke militærattachéstillinger bør inndras samt om tidspunktet for når dette eventuelt bør skje.

Der er nu innkommet uttalelse fra 5 av vore legasjoner, hvorav de 4 for tiden ikke finner å kunne foreslå militærattachéstillingene inndratt.

m) Skrivemaskiner.

Til anskaffelse av skrivemaskiner er der i 1918 tillatt anvendt kr. 1300,00.

Redegjørelse for forføininger som er truffet til hevdelse av rikets nøytralitet m. v.

n) Erstatningsbeløp.

1. Tapt laksefiske Lyngø.

Gårdsbestyreren på Lyngø, Edvard Torsvik, er for 1918 utbetalt kr. 400,00 som erstatning for tapt laksefiske på grunn av en på fiskestedet utlagt minesperring.

2. Bruk av privat gårdvei, Agdenes befestninger.

Befestningene har til alle tider hatt adskillig trafikk over et veistykke, der tilhører gårdbrukerne Joakim P. Næbb, John H. Bue, Olbert H. Bue og Lars Nordseth. Denne vei er den eneste kjørbare forbindelse mellom Hysnes og Brettingen, likesom transporten til kraftstasjonsanlegget i den seneste tid har foregått ad samme vei.

Efter kommandantens forslag er nevnte gårdbrukere som bidrag til vedlikeholdet av veien tilstått en gang for alle tilsammen kr. 1 400,00.

Da utgiften særlig er foranlediget ved den økete trafikk under nøytralitetsvernet, er den utredet av nøytralitetsvernets konto.

o) Bidrag til Norges Røde Kors's hjelpekomité for krigsfanger samt til Norsk komité til hjelp for krigsfanger.

I skrivelse til departementet av 8de oktober 1918 androg Norges Røde Kors's hjelpekomité for krigsfanger om et månedlig bidrag stort kr. 1 000,00 til komiteens administrative utgifter, da de ad offentlig og privat vei skaffede bidrag var opbrukte.

Beløpet blev stillet til rådighet i 6 måneder fra 1ste oktober 1918 å regne.

Under 18. oktober 1918 ansøkte Norsk komité til hjelp for krigsfanger om å bli tilstått kr. 50 000,00 som bidrag til fortsettelse av sitt arbeide.

Subsidiært ansøktes om, at kr. 15 000,00 måtte bli stillet til disposisjon til bruk inntil årets utgang.

Departementet fant å burde stille det sistnevnte beløp til rådighet.

Begge beløp er bestemt postert på de på hærbudgettets kap. 8 tit. 9 for inneværende termin bevilgede kr. 100 000,00 til syke og sårede krigsfangers innkvartering og forpleining, idet der i budgetåret 1918—19 ikke har vært innkvartert syke og sårede krigsfanger her i landet.

B. Marinen.

I tilknytning til tidligere redegjørelser vedrørende nøytralitetsvernet m. v. skal nedenfor gis opplysning om forføininger for marinens vedkommende inntil utgangen av 1918.

Det bemerkes at de nedenfor nevnte anskaffelser og arbeider i det vesentlige er utført for bevilgninger som er gitt av Stortinget utenfor nøytralitetsvernsbevilgningen.

Fra medio november har man efterhånden avvirket nøytralitetsvernet i den utstrekning omstendighetene har tillatt. Ved årets utgang hadde man dog fremdeles en større fartøisstyrke liggende ute, dels for fiskning av drivende miner langs kysten, dels for optagning av det norske minefelt ved Karmøen.

1. Vedrørende personellet.

Den pr. 6te januar 1919 inneværende styrke av utskrevne mannskaper fordeler sig således:

Som det vil sees er nu kun de ordinære kontingenter innkalt til tjeneste.

Alt fastlønnnet personell har vært fordelt til tjeneste ombord eller ved administrasjonsgrenene iland inntil avviklingen av nøytralitetsvernet påbegyntes, og størsteparten av dette personell gjorde fremdeles tjeneste ved utgangen av 1918.

Marineattachéer.

Der er for tiden beordret følgende marineattachéer:

Redegjørelse for forføininger som er truffet til hevdelse av rikets nøytralitet m. v.

Årsklasse	Maskinister	Fyrbøtere	Matroser	Tilsammen
1918, innkalt 1ste februar	28	161	374	563
— — 1ste april	17	149	309	475
— — 1ste juli	18	131	298	447
— — 1ste oktober	17	119	307	443
Frivillige			1	1
Tilsammen	80	560	1289	1929

I Berlin og Wien: Kaptein i marinen C. B. V. Meyer.

I Washington: Kaptein i marinen H. F. Dons.

Marineattachéen i London og Paris kaptein i marinen C. Rachlew er efter anskning frabeordret sin stilling, men fungerer fremdeles inntil videre. Nogen ny marineattaché var ved årets utgang ikke beordret i hans sted.

2. Vedrørende materiellet.

a) Fartøier m. v.

Efter at våbenstilstand inntrådte mellem de krigførende makter i november 1918 er efterhånden inndradd de fartøier man har kunnet undvære ved minefiskning og opsyn på kysten.

Ved utgangen av 1918 var utrustet følgende fartøistyrke:

2 panserskiber.

1 kanonbåt 1ste kl. (»Viking«).

2 kommandofartøier (»Heimdal« og »Farm«).

6 mineutleggere.

21 torpedobåter.

4 ubåter.

10 leiede bevokningsfartøier.

Panserskibene »Tordenskjold« og »Norge«, samt kanonbåten »Frithjof« har i årets løp gjennomgått hovedreparasjon.

De fleste av de av marinen leiede hvalbåter

er i 1918 ombyttet med andre til bevoknings-tjeneste skikkede dampbåter. Dog er 4 av de ovenfor nevnte leiede bevokningsfartøier, hvalfangere der anvendes til bevokning av minefeltet ved Utsire.

I første halvdel av oktober blev der etablert en norsk minesperring ved Utsire. Arbeidet med optagningen av sperringen igjen har vært igang fra de første dager efter våbenstilstandens inntredelse og drives med all mulig kraft. På grund av det utsatte farvann med de vanskelige værforhold vil imidlertid optagningen ta lang tid. I forbindelse hermed skal bemerkes at Forsvarsdepartementet ved kgl. res. av 25de oktober 1918 blev bemyndiget til å anvende kr. 875 000,00 til anskaffelse av 350 miner som delvis erstatning av de ca. 700 miner som blev utlagt. På grunn av de endrede forhold er imidlertid anskaffelsen ikke satt iverk.

b) Flåtestasjonene.

Hovedstasjonens provisoriske luftforsvar er nu demobilisert.

De besluttede utvidelser av verftets, artilleriets, minevesenets og flyvevesenets etablissementer er dels ferdige, dels under utførelse.

Iverksettelsen av den sist bevilgede utvidelse av torpedoverkstedet er dog utsatt inntil videre.

Den nye epidemibrakke ved Sykehusparken er fullført.

På Østøen er påbegynt opførelse av 1 minemagasin.

Redegjørelse for forføininger som er truffet til hevdelse av rikets nøytralitet m. v.

På Bolærne er 2 minemagasiner fullført. Teie undervannsbåtsstasjon ved Tønsberg er tatt i bruk.

Ved Melsomvik er 1 minemagasin under opførelse på Gaasø. Ny verkstedsbygning er under opførelse. Bensintankanlegget på Gaasøkalven er ferdig.

På Kjøkøy ved Fredrikstad er 1 minemagasin under opførelse.

Ved Marvikens oplagshavn ved Kristiansand er minemagasin med arbeidshus og kai ferdig.

Flyvebåtsstasjonen ved Kristiansand er tatt i bruk.

Ved Haugesund er anlagt en provisorisk flyvebåtsstasjon. Stasjonen blev anlagt for å få en mere effektiv bevoktning av farvannet ved Utsire av hensyn til mulig optreden av krigførende maktens ubåter på norsk territorium her. Den benyttes nu i forbindelse med optagningen av det norske minefelt ved Utsire.

Ved Bergens oplagshavn er innkjøpt den biologiske stasjons tomt med påstående bygninger for kr. 140 000,00 (ekstraordinær bevilgning).

Kaibygningen er på det nærmeste fullført. Ladestasjon for ubåter er ferdig. Flyvebåtsstasjonen er under arbeide.

Ved Trondhjems flåtestasjon er i 1918 intet arbeide utført.

Ramsund flåtestasjon er under fullførelse.

c) Marinens hovedverft har foruten med nybygning vært beskjeftiget med vedlikeholds- og reparasjonsarbeider vedrørende de utrustede fartøier, reparasjoner av flyvebåter og omdannelse av 12 cm. monitorkanoner for festningsartilleriet.

Nybygningsarbeidene skrider jevnt fremad, men der er store vanskeligheter ved materialanskaffelsene.

Mineutlegger »Frøya« er ferdig, har fullført sine prøver og er nu utrustet.

Torpedobåtene »Snøgg«, »Stegg« og »Trygg« samt ubåtene B 1 og B 2 er under bygning ved hovedverftet, mens ubåtene B 3—B 6 er under bygning ved Thunes og Kaldnæs mekaniske verksteder.

Mineutleggeren »Laugen« blev avlevert

fra Akers mekaniske verksted i juli 1918 og har vært utrustet til årets utgang.

Panserskipet »Tordenskjold« er ominnredet til kadettskib.

d) Marinens artilleri.

Av vesentlige arbeider og anskaffelser ved siden av reparasjons- og vedlikeholdsarbeider i 1918 kan nevnes:

Forarbeidelse av 12 stkr. 76 mm. H. K. L. 28 (2 kanoner og 12 affutasjer ferdige, 10 kanoner under arbeide) og 3 ubåtskanoner.

Forandring av affutasjer til 23 stkr. 37 mm. R. K. og 31 stkr. 37 mm. H. K. til luftskyts.

Forarbeidelse av aeroplanbomber, banelys og projektiler av forskjellig slags.

Fra Danmark er anskaffet 16 stkr. Madsens rekylgeværer.

Fra Sverige (Bofors) er anskaffet 4 stkr. 10 cm. kanoner til Frøya, 23 sett emner til 76 mm. H. K. samt endel affutasjedeler og 10 cm. projektiler.

Innenlands er anskaffet forskjellige affutasjedeler og diverse ammunisjon.

Ved laboratoriet er omlaborert eldre og trinolfylt nyere granater, forferdiget fyrverkerisaker og tørret og parafinert 300 mineladninger.

Der er laborert banelys, brandrør og aeroplanbomber.

Ved kanonkontrollen er foretatt prøveskytning av skyts m. v. samt prøvning og kontroll av materiell.

Artilleriverkstedet er supplert med en rekke maskiner.

e) Marinens minevesen.

Ved torpedoavdelingen er der i løpet av 1918 adskilt, pusset og regulært 189 torpedoer samt innskutt 50 torpedoer.

Ved torpedofabrikken er forskjellige nye arbeidsmaskiner montert bl. a. en stor dreiebank for torpedokanoner og luftbeholdere.

I slutten av desember blev der skutt vellykkede skudd med den første norske torpedo. Der er forarbeidet et større antall torpedodeler.

Den første dobbelte og en enkelt torpedo-

Redegjørelse for forføininger som er truffet til hevdelse av rikets nøytralitet m. v.

kanon er ferdige. 6 dobbelte kanoner er under arbeide.

Støpning av torpedorør til B 1 og B 2 er påbegynt.

Forsøk med torpedoskytning fra flyvebåt pågår.

Ved mineavdelingen er i 1918 fullført:

400 miner med 150 m. ankertaug.

200 miner med 200 m. ankertaug.

200 miner med 400 m. ankertaug.

153 synkeminer.

3 drageminer.

3 luftminer.

15 mineslep.

Under arbeide er:

50 luftminer.

20 mineslep.

Dessuten er konstruert og anskaffet bærer for utlegging av synkeminer for samtlige jagere og 1ste og 2den kl. torpedobåter.

Der er foretatt forskjellige arbeider vedkommende innbjergede miner, forarbeidet demoleringsminer samt foretatt en rekke forsøk med forskjellig minemateriell.

Elektroavdelingen har anskaffet 6 kjørbare lyskastere, 6 båtlyskastere og 1 bærbar elektrisk lyskaster. På mineutleggeren »Frøya« og torpedobåtene »Ørn«, »Ravn« og »Grib« er installert elektrisk lyskaster.

Kraftstasjon, elektriske installasjoner og utvendig belysning i Ramsund er fullført.

Ladestasjon for ubåter i Bergen er fullført. —

Ved hovedstasjonen er montering av transformatorstasjon, motorgenerator med apparatanlegg samt høispent luftledning for kraftoverføring fullført.

Dessuten er foretatt endel installasjonsarbeider m. v. ombord og iland.

Radioavdelingen har anskaffet:

10 transportable radiostasjoner.

12 radioavsendere.

3 nødavsendere.

6 radiomottagere,

samt for hærøns flyvevesen 8 radioavsendere og 2 radiomottagere.

5 radiopeilestasjoner er fullført og satt i drift, 3 har vært under opsetning.

Der underhandles med Telegrafstyret om salg av endel radio- og radiopeilestasjoner,

som har vært anskaffet til marinen av hensyn til nøytralitetsvernet.

Der er forferdiget nye radiostasjoner til »Skarv« og »Teist« samt radioapparater til »Sarpen« og »Teie«.

Der er installert nye radiostasjoner på »Farm«, »Frøya«, »Laugen«, »Sild«, »Laks«, »Ørn«, »Ravn«, »Grib«, »Skarv« og »Teist«. Dessuten er installert radiostasjon på forskjellige bevoktningsfartøier.

De radiostasjoner som under krigen har vært opsatt på leiede bevoktningsbåter, søkes nu solgt til fartøienes rederier.

Iland er nye radiostasjoner opsatt og tatt i bruk i Ramsund, ved Teie, i Forsvarsdepartementet og på Karljohansværn.

f) Marinens flyvevesen.

I 1918 har flyvebåtfabrikken hatt under bygning 10 rekognosceringsapparater, hvorav flere nu er ferdige. Dessuten er utført flere store reparasjoner av havarerte flyvebåter.

Fra England er innkjøpt 6 jagerflyvebåter og fra Danmark 1 skolemaskine.

Av flyvemotorer er anskaffet 5 stkr. til skolemaskiner og 12 stkr. til de under bygning værende rekognosceringsmaskiner.

Ved Karljohansværn er et tvilling-flyvebåtskur fullført og et påbegynt.

Utvidelsen av flyvevesenets mekaniske verksted er fullført.

For flyvebåtfabrikken er innredet lake- ringsrum, salmakerverksted og malerverk- sted, for flyveskolen et mindre reparasjons- verksted.

Dessuten er opført en mindre spisebrakke for arbeidere.

Ved Kristiansands flyvebåttasjon er op- ført et tvillingskur med tilhørende ophalings- bedding og et tvilling dobbeltskur.

Ved Bergens flyvebåttasjon er 4 enkelte flyveskur under opførelse, likeledes brakker for personellets underbringelse. Stasjonen vil antagelig være ferdig i mars 1919.

Ved Haugesund er anordnet en proviso- risk flyvebåttasjon. Til denne er anskaffet 3 flyveskur, 1 brakke for personell og 1 uthus- bygning; men foreløbig er kun flyveskurene opført. Stasjonen blev tatt i bruk i november 1918.

Redegjørelse for forføininger som er truffet til hevdelse av rikets nøytralitet m. v.

g) **Marinens sanitetsvesen.**

Anskaffelse av forbindelsessaker og annet sanitetsmateriell er fortsatt fra foregående år. —

Til innredning av krigslasarett på panserskipet »Norge« er anskaffet det fornødne materiell.

Den nye epidemibrakke ved Sykehusparken vil være ferdig ved årets utgang og bli tatt i bruk fra nyttår 1919.

Plan for utvidelse av marinens sykehus er utarbeidet. Grunnarbeidene for den nye administrasjonsbolig er påbegynt.

Epidemien av spansk syke har nødvendiggjort ekstraordinære foranstaltninger i årets løp.

h) **Marinens bygningsvesen.**

Av større arbeider kan nevnes:

Der er fortsatt og fullført gravnings- og fundamenteringsarbeider til nytt kjeleverksted på Karljohansværn, transformatorstasjon med ledningsstolper til verftet, epidemibrakke ved Sykehusparken og ubåtsstasjon ved Tønsberg.

Opførelse av minemagasin, arbeidshus og kaier på Bolærne samt funksjonær- og arbeiderboliger på Horten er fortsatt.

Der er påbegynt utgravning til slip for verftet og til utvidelse av minevesenets verkstedsbygning, opførelse av flyveskur på Møringen og minemagasin på Kjøkøy, Østøen og Gåsøy.

i) **Marinens intendantur.**

Marinens kullbeholdning var pr. 31te desember 1918 ca. 40 000 tonns.

På konto C. 2. a. »Kull- og oljeforråd, Karljohansværn« er anskaffet et lastedampskib »Bjørnen« på ca. 370 tonns d. w. for kr. 400 000,00.

I 1918 er ved intendanturen ikke truffet noen foranstaltninger av betydning utover hvad der har vært nødvendig av anskaffelser m. v. for nøytralitetsvernet.

Det bemerkes at det spesielt hvad angår bekledning og intendanturinventar ikke har vært mulig å holde mobiliseringsbeholdningene komplette, så det for disse sakers vedkommende vil ta lang tid å få nøytralitetsvernets utgifter endelig oppgjort.

3. Foranstaltninger mot drivende miner.

Der er i løpet av 1918 funnet 927 utenlandske drivende miner, hvorav 346 er demolert eller senket og 8 eksplodert på land, mens resten er innbjerget.

4. De eldre befestninger på Karljohansværn.

Foranlediget ved at der i slutten av 1916 blev besluttet etablert et provisorisk luftforsvar ved marinens hovedstasjon (jfr. St. med. nr. 13/1917 s. 36) blev i 1916—1918 de siste eldre befestninger på Karljohansværn nedlagt. Batteriene var uten militær verdi.

I forbindelse hermed skal man nedenfor fremkomme med nogen opplysninger om de eldre befestninger på hovedstasjonen.

1. **Citadellet** (opført 1848—52) på Karljohansværns verft. Bestykning: 2—23 cm. og 12—20 cm. glattløpete bombekanoner i kasematter. Dessuten forefantes et saluttbatteri på 19—16 cm. og 13—14 cm. kulekanoner.

De 14 førstnevnte kanoner blev i 1907 flyttet ut på vollen for å skaffe bedre plass i kasemattene, som benyttes til arbeids- og underbringelsesrum.

I 1914 blev det gamle saluttbatteri utrangert og erstattet med 3 mindre bakladesaluttkanoner. Samtidig blev der gitt bemyndigelse til å selge samtlige eldre kanoner.

I slutten av 1916 blev montert 2—76 mm. luftkanoner.

2. **Strandbatteri nr. 1** (opført 1850) på Kyllinghodet, Karljohansværns verft. Bestykning: 4—17 cm. riflete forladekanoner og 11—20 cm. glattløpede bombekanoner.

Batteriet blev demolert i 1912 for å gi plass for anlegg av akkumulatorhus og brygger for undervandsbåter. Kanonene er sprengt til støpejern.

3. **Strandbatteri nr. 2** (opført 1851) ved chaluppskuret, Karljohansværns verft. Bestykning: 4—20 cm. glattløpede bombekanoner.

Kanonene er demontert i slutten av 1916 og sledene anvendt ved montering av luftskyts.

4. **Fortet »Den Norske Løve«** (opført 1852—59) på Vealøs ved innløpet til Karljohansværns havn. Bestykning: 28—23 cm. glattløpede bombekanoner.

Redegjørelse for forføininger som er truffet til hevdelse av rikets nøytralitet, m. v.

I slutten av 1916 er 7 av disse demontert og 4—76 mm. luftkanoner anbragt istedet.

Samtlige gamle kanoner er tilstede; men batteriet er utrangert. Kanonene vil bli solgt eller jernet benyttet ved marinens verksteder.

5. Møringbatteriet og 6. Hortenstangbatteriet (begge opført i 1870-årene). Bestykning: 2—23 cm. riflete forladekanoner i forsvindingsaffustasjer i hvert batteri.

I slutten av 1916 er kanonene demontert

og overgått til gammelt jern. Istedet er i hvert batteri anbragt 2—76 mm. luftkanoner.

7. Tivolibatteriet (opført i 1870-årene). Bestykning: 3—23 cm. riflete forladekanoner i sledeaffustasjer i barbetteopstilling.

Efter forslag fra marinens artilleri bestemte departementet i 1918 å utrangere dette skyts der er eldre enn de to foregående batteriers kanoner og forlengst har ophørt å ha nogen militær verdi. Kanonene er overgått til gammelt jern.

C. Vedrørende utgiftene.

Til nøytralitetsvernet er fra krigens begynnelse i august 1914 til utgangen av juni 1918 efter de avsluttede regnskaper vedrørende hær og flåte medgått:

- a. Til hæren kr. 78 184 400,00
- b. Til flåten > 59 287 000,00

Kr. 137 471 400,00

Med hensyn til utgiftenes fordeling på anskaffelser og løpende utgifter er redegjørelse inntil 31te desember 1917 levert Stortinget i de som utrykte bilag til St. prp. nr. 210, 1917 og St. prp. nr. 202, 1918 fremsendte spesifiserte opgaver (departementets skrivelser av 8de desember 1917 og 6te juli 1918 til Stortingets kontor).

For utgiftenes fordeling i tiden fra 1ste januar 1918 vil bli nærmere redegjort i en senere proposisjon vedrørende utgifter til nøytralitetsvernet under avviklingen.

Ytterligere er medgått:

1. Utgifter i 1916—17 vedrørende rekruttskolenes forlengelse, de ekstraordinære årsklasser samt endel befalskurser kr. 6 007 000,00 (kfr. innst. S. nr. 239 1917 s. 436).
2. Utgiftene i 1917—18 vedrørende rekruttskolenes forlengelse, de ekstraordinære årsklasser samt

endel befalskurser kr. 4 300 000,00
(kfr. innst. S. nr. 126
1918 s. 227).

Tilsammen kr. 10 307 000,00

For tiden efter 1ste juli 1918 has ennu ikke endelig regnskapsmessig oppgjør.

Til forskjellige forføininger hvorfor er redegjort i denne og de tidligere fremsatte stortingsmeddelelser, er disponert et beløp av ca. kr. 600 000,00 som ennu ikke er utbetalt. —

I ovennevnte summer inngår også hvad der av Finansdepartementet er anvist og direkte postert på nøytralitetsvernkontoen (for terminen 1917—18 avrunnet kr. 130 800,00).

Til disposisjon er av Stortinget til nøytralitetsvernsutgifter ialt stillet inntil 31te januar 1919 kr. 159 559 000,00 (hvorav inntil 1ste juli 1918 kr. 134 559 000,00).

Heri inngår det foran opførte beløp kr. 10 307 000,00 til dekning av utgifter utenfor det egentlige nøytralitetsvern samt 3 millioner for tiden 1ste juli—31te desember 1917 (kfr. Innst. S. nr. 239 1917), 3 millioner for tiden 1ste januar—30te juni 1918 (Innst. S. nr. 126, 1918) og 3 500 000,00 for tiden 1ste juli—31te januar 1919 (Innst. S. L. V. 1918) — altså ialt 9 500 000,00 kroner som avsetning til hovedreparasjon av marinens fartøier som følge av slitasje under nøytralitetstjenesten.

Redegjørelse for forføininger som er truffet til hevdelse av rikets nøytralitet m. v.

Departementet vil sluttelig bemerke, at der neppe vil kunne forelegges innværende års Storting en fullstendig oversikt over utgiftene ved nøytralitetsvernet og i forbindelse dermed proposisjon angående restbevilgning til dekning av de med avviklingen forbundne utgifter og det underskudd, for hvilket der delvis er redegjort i St. prp. nr. 202 (1918).

Man vil i så henseende peke på at avviklingen av nøytralitetsvernet ikke overalt er avsluttet, og at der fremdeles vil påløpe for-

skjellige utgifter f. eks. til minefiske, til vakt- hold i Syd-Varanger og ved hjelpekrysseren »Berlin«, som fremdeles er internert her i landet, og eventuelt til erstatninger til personell, som er påført tap og ulemper på grunn av nøytralitetsvernet, jfr. St. prp. nr. 2 (ov. Storting 1918). Selv efterat alle utgifter vedrørende nøytralitetsvernet er betalt, vil der nødvendigvis hengå nogen tid, før samtlige regnskaper innkommer, så man kan få fullstendig oversikt over utgiftene.